

LUCEAFĂRUL

Serie nouă

Noembrie 1941

Anul I.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. STĂNILOAE, OLIMPIU BOITOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Zevedei Barbu, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Alex. Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Dimitrie Danciu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Victor Iancu, Ștefan Manciuș, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, D. D. Roșca, M. Samarineanu, Constantin Sassu, I. V. Spiridon, Octav Șuluțiu, Horia Teculescu, Gabriel Țepelea.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat se vor trimite pe adresa redacției.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

Redacția și administrația: **Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.**
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: În țară, pentru particulari, anual Lei 300.—
pentru autorități și instituții „ 1000.—
În străinătate dublu.
Exemplarul Lei 30.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tiparul Tipografiei „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu.

Secretar de redacție: **Olimpiu Boitoș.**

Gravură

de

George Păun

La fereastră şade Doamna.
Cântă 'n linişti alăute,
Friguroasă doarme toamna
Prin unherele tăcute.

Se aude 'n depărtare
Tunet surd printre hogoacuri,
Intr'o sfântă căutare,
Vine seara în iafacuri.

S'a plecat a vis pleoapa
Peste sbuciumul din sânge.
Vine somnul lîn ca apă
Şi tristeţea toată-o strânge.

Peste fruntea 'ngândurată,
Curcubeul serii lasă
O maramă minunată
De visări şi de mătasă.

Şi cum vântul plânge-afară
Printre flori de sânziene,
Pentru cel ce-i la hotară,
Lacrimi unduesc în gene.

22. OCT. 2019

Funcția cuvântului

de

D. Stăniloae

Creștinismul mărturisește că puterea maximă de revelare și de penetrație în sufletul ascultătorului a avut-o cuvântul omenesc în gura profetilor și cu deosebire a lui Iisus Hristos care, Dumnezeu fiind, s'a făcut pe sine profet, adevărat talmăcitor al lui Dumnezeu prin grai omenesc.

Această învățătură creștină despre înalta mistere care la a servit cuvântul omenesc, acordă principial o uriașă posibilitate acestui instrument de manifestare a omului și cuprinde o anumită vedere despre ființa și rostul lui.

În legătură cu acest fapt două lucruri trebuiesc scoase în evidență: 1. capacitatea cuvântului omenesc de-a fi instrument de revelare și 2. forța revelatoare cu totul deosebită a cuvântului profetic, care îl distinge de cuvântul oricărui alt om și îl arată ca având și în sine, nu numai în criteriile adiacente, o putere obiectivă revelatoare. Iar când zicem putere revelatoare, zicem în același timp putere producătoare de credință, căci efectuarea deplină a Revelației se realizează prin nașterea credinței în om. De asemenea, când vorbim de puterea producătoare de credință, vorbim de puterea modelatoare de suflet, cunoscute fiind transformările neconveniente și profunde pe cari le produce credința în oameni.

1. Cuvântul omenesc are într'adevăr o mare, o misterioasă putere. El micșorează sau face să dispară realități masive și poate crea altele. Uneori lumile pe cari le face să dispară sunt reale, iar cele pe cari le crează sunt imaginare, dar de multe ori realitatea e în cel mai propriu înțeles ceea ce crează el. Un cuvânt bun adresat cuiva în față sau prin altul crează în el stări și virtuți reale cari îl prelungesc viața sau chiar i-o mântuie în vecl. Cuvântul adună sau desbină pe oameni, influențând decisiv soarta colectivității sociale. Dacă avem în vedere că chiar lumile pe cari pare a le crea cuvântul pus în slujba fanteziei, nu sunt create desinteresat, de dragul lor, ci în ultima analiză pentru a le oferi altora ca o concepție, ca o normă mai justă de comportare, ne dăm seama că funcția cuvântului nu stă în revelare gratuită și teoretică de mistere, ci el exprimă o pretenție, un îndemn, o voință de-a obliga și are o uriașă putere de-a trezi obligativitatea altuia, de a-l determina într-o direcție sau alta. Cuvântul revelează astfel un subiect, pretinzând și aproape regulat realizând o anume determinare a altui subiect. Funcția lui revelatoare este strâns împletită cu funcția etică, revelând o atitudine și obligând la o atitudine. Uneori descoperă și obligă la o atitudine într-o chestiune mărunțică, alteori într'una care angajează pe om fundamental, față de înseși temelurile existenței. Dela această funcție nu face excepție cuvântul care absolvă pe semen de o îndatorire sau alta, sau de toate. Este și în acesta un îndemn, revelând un subiect și o atitudine și pretinzând sau chiar realizând una similară în alt subiect. Lumile cari se zugrăvesc sau se alungă cu magică putere de incantație, argumentele de-o impunătoare stringență logică, servesc scopului de-a convinge pe altul, adică revelează un subiect care se străduiește și de multe ori reușește să convingă pe altul de a-și însuși o cugetare și o atitudine asemănătoare. Numai faptul că intervine cuvântul (cugetarea) unui al doilea subiect, face ca determinarea produsă de cuvântul celui dintâi să se atenuieze sau să se modifice. Nu există

om care, vorbind sau scriind, mai amplu sau mai concis, să urmărească simpla revelare desintereșată a gândurilor sale și nu o câștigare a semenului pentru vederea sa, care are suportul într-o atitudine dinamică față de lume. E de sine înțeles că nimeni n'ar vorbi dacă n'ar fi cine să-l asculte; nimeni n'ar folosi cuvântul ca simplu penel al zugrăvirii lumii sale, indiferent că o vede cineva. Dar ascultarea pe care o așteaptă și o presupune, ca un impuls aprioric al cuvântului său, este nu o ascultare pasivă, ci un răspuns, fie el și tăcut. Iar dorința este ca răspunsul să fie de aprobare, și nu de o simplă aprobare teoretică, ci de una care să devină forță determinantă a vieții aceleia. Cuvântul nu are caracter monologic, ci dialogic și nu are rostul pictării unor lumi statice, ci e sămânța dinamismului aruncată în sufletele semenilor. Cuvântul e forța care modifică neconștient sufletele oamenilor și raporturile sociale, e aluatul spiritual al neconștinitei mișcări istorice. Funcția lui revelatoare nu poate fi separată de puterea și de misiunea determinatoare a semenilor, de răspunderea care e dată fiecărui om cuvântător de-a îndemna pe altul, de a-l ajuta să crească, să vadă și să pornească pe calea cea dreaptă.

Chiar cuvântul simplu, afirmarea neargumentată și neimpodobită în descriții atrăgătoare, are o uriașă putere de determinare asupra oamenilor. Printr'un cuvânt poți pune piatră de hotar pentru renașterea sau salvarea unui om, sau îl poți împinge la pieire. Prin cuvânt pot fi trezite neamuri întregi la o nouă viață. De cuvântul care îl rostești nici nu știi soarta câtor oameni atârnă și în ce măsură. Apostolul Iacob a asemănat cu drept cuvânt limba cu cârma corăbiilor, care deși mică duce după ea atâtea poveri, sau cu frâna calului, sau cu o scânteie de foc care aprinde codrii (8, cap. 3, 4-9). Cuvântul e cea mai mare putere de pe lume, nu întru cât zugrăvește realități statice, ci întru cât determină voințele omenești, modifică temeuriile spirituale ale lumii. Prin cuvânt se arată omul subiect plin de putere asupra altor oameni. Cuvântul zidește și dărâmă în ordinea spirituală, deci în cea mai importantă. Dacă cuvântul omesc are o atare putere de creație, ne putem gândi în ce înțeles desăvârșit e creator Cuvântul dumnezeesc.

Cuvântul e cea mai mare forță spirituală a celei mai înalte ființe create. Prin cuvânt oglindește în mod deosebit omul pe Dumnezeu. Prin cuvânt fiecare din oameni dispune asupra semenilor, putând face un bine sau un rău enorm. Având fiecare om cuvântul și dată fiind funcția etică a acestuia, este evidentă responsabilitatea ce e legată de această putere. El trebuie folosit numai pentru zidire, nu și pentru dărâmare. Adică numai pentru trezirea și susținerea în om a responsabilității față de semenii, a ceea ce constituie ființa lui etică, elementul caracteristic al omului, însușire pe care o exprimă chiar cuvântul. E absurd să se ridice cuvântul împotriva sa însuși, sau a temeliei sale.

În forța creatoare a cuvântului, de care dispune omul, stă și puțința de-a face uz periculos de el. Omul poate crea prin cuvânt realități noi, dar realități normale, sănătoase sunt numai cele conforme cu realitatea și cu voia divină, adică realitățile dragostei între oameni și ale tuturor virtuților de cari e întovărășită și condiționată. Realități sănătoase sunt numai cele pe cari cuvântul le crează zidind sufletele, chemându-le la obligativitate și răspundere, adică numai realitățile pe cari le crează rămânând în cadrele destinului și funcției sale etice. Cuvântul poate crea însă și realități anormale, potrivnice realităților adevărate și conforme cu viața și voia divină. Fie că numim însăși realitățile acestea anormale, mincinoase, fie că numim astfel descripțiile și argumentele prin cari se produc, cuvântul aci nu mai stă în slujba adevărului, ci a minciunii. Puterea minciunii de a se impune vine din puterea cuvântului de-a crea orice fel de realități. Cuvântul poate crea într'un om o stare de dușmănie. Ea e reală, dar nu e realitatea normală, conformă cu voia lui Dumnezeu, ci o realitate bolnavă, chinuitoare, suferind de anumite lipsuri, o realitate schimonosită, falsă putem zice.

Cuvântul omului a decăzut aproape pe toată linia la această funcție de slujitor al minciunii, în loc să slujească adevărului cu care este legat prin sensul său.

Numai deoarece cuvântul are funcția de revelare a subiectului propriu și de obligare a semenului, înțelegem de ce s'a dăruit fiecărui om, dat fiind că prin el fiecare e învățător al altora.

El nu s'a putut da pentru simpla revelare a unor lumi cari s'ar descoperi unuia sau unora mai bogat sau în mod deosebit în raport cu alții. În cazul acesta de ce s'ar bate aceste lumi cap în cap? De ce ar fi atâtea contraziceri între ele? Sau de ce au toți oamenii însușirea cuvântului, pe câtă vreme numai unii sunt în stare să vadă și să reveleze lumi de mistere?

Nu pentru o funcție precumpănitor revelatoare sau simplu revelatoare e dat cuvântul. Oamenii și-au descoperit în fond atât de puține lucruri noi, esențial noui, de când e lumea.

În realitate fiecare om are cuvântul, pentru că fiecare e îndreptățit și chemat la revelarea subiectului său și la trezirea responsabilității semenului față de datoriile lui, cari sunt totdeauna ale locului și ale momentului concret. Numai deoarece cuvântul are ca ultimă misiune pe cea etică, deși toți oamenii își sunt reciproc învățători, nu se produce o zăpăceală de minți, ci pot crește toți ca personalități etice, împlinindu-și datoriile concrete. Numai așa înțelegem puțința împreunării rolului de învățător cu cel de ucenic în destinul fiecăruia, al suveranității asupra semenilor prin cuvântul propriu și al dependenței de ei prin cuvântul lor. Fiecare om e chemat să indemne pe semenul la împlinirea datoriei lui, impusă de clipa concretă, și să asculte indemnul aceluia pentru împlinirea datoriei sale.

Dat fiind caracterul mai puțin revelator și mai mult etic al cuvântului, noi trăim cât suntem pe pământ prin credință și obligativitate. Cuvântul ne revelează mai deplin doar subiectul celui ce grăiește, însă nici pe acesta cu desăvârșire direct și descoperit, ci printr'o experiență care nu exclude credința. Și ne revelează mai deplin doar subiectul, pentru că el e factorul care ne cheamă la răspundere și în raport cu care e necesar să ne comportăm ca fiind ce trăim prin credință și răspundere.

Dar în loc să slujească toți adevărului și zidirii mai departe a lumii create prin credință și răspundere, ducând la asemănarea realității divine, toți au devenit mincinoși, întrucât au lepădat credința în altceva decât în ei și răspunderea, luându-se după diavolul, tatăl minciunii. Dacă toți ar sluji adevărului ar fi armonie, dar întrucât slujesc minciunii, e haos. Căci adevărul e unul, e unite în multiplicitate armonică, pe când contrafacerea are nenumărate posibilități.

Cuvântul are putere oricum ar fi el. Dar putere ziditoare are numai când servește adevăratei realități, numai când pornește din adevăr și urmărește adevărul. Am putea spune că nu în cuvântul luat în sine stă puterea ziditoare, ci în ceva care rămâne să fie determinat. Însă întru cât funcția cuvântului are un caracter etic, pornind din răspundere și voind să trezească obligativitatea semenului, mai degrabă putem spune că de însăși ființa cuvântului ține să slujească zidirii și adevărului, că aceasta nu e ceva deosebit de cuvânt. Cuvântul-minciună e degenerare, schimonosire a cuvântului, nu mai e cuvânt propriu zis. Astfel acel ceva care distinge cuvântul propriu zis, cuvântul nedegenerat, de cuvântul-minciună, de cuvântul dărâmat de realitate sănătoasă, stă chiar în el și aceasta nu e altceva decât vibrațiunea răspunderii, ca atribut ce dă fermitate subiectului. Cuvântul adevărat care e cuvântul-adevăr și subiectul ca realitate fermă, solidă, avându-și această fermitate din răspundere și fiind purtat numai de ea, sunt un întreg. Cuvântul-adevăr nu e decât respirația inevitabilă a subiectului responsabil. Unde cuvântul e degenerat, e degenerat însuși subiectul, ne mai nutrindu-se cu substanța vitală a răspunderii.

De fapt când strică un cuvânt sau când nu are putere ziditoare, sune el cât de etic, cât de frumos? Când nu simte auzitorul în el vibrația adâncă a unei răspunderi statornice, a unei griji sincere și serioase pentru sine, sau când nu adulmecă acoperirea printr'un subiect ferm, fixat întreg în cuvântul pe care îl spune și deci în grija pentru cel căruia îl spune.

Și pe cât de stricăcios e cuvântul în care nu vibrează răspunderea subiectului pentru semenul său, ci voința nepăsătoare sau diabolică de a-l duce la pierzanie, tot pe atâta e și cuvântul-flecăreală în care nu se simte nicio fermitate a subiectului și deci nu poate exterioriza nicio chemare serioasă, răscolitoare, care să dea naștere personalității semenului.

Degenerarea cuvântului, ca slăbire a puterii lui creatoare de adevărată realitate, ca o pervertire în minciună și miasmă disolvantă, este semnul degenerării anticipate a subiectului ce-l rostește, a decăderii lui la o stare de umbră inconsistentă.

Oricum ar sta lucrurile faptic, cuvântul omenesc se vedește ca cea mai mare putere revelatoare și deci creatoare de realitate spirituală în lumea creată. Fiecare om e oarecum dus la realizare deplină sau la ruină prin cuvântul semenului, ceea ce ne ajută să înțelegem afirmarea Scripturii că primul om a trebuit să se împărtășească de Cuvântul subiectului divin pentru a fi nu numai dus la adevărata realizare, dar chiar întemeiat ca posibilitate și început de realitate spirituală.

Dacă cea mai mare putere revelatoare și formatoare pe pământ este cuvântul omenesc, e firesc să se fi folosit de el Dumnezeu în revelarea Sa și în refacerea omului. De asemenea, dată fiind indisolubilitatea între cuvântul și sufletul omenesc, e de sine înțeles că Fiul lui Dumnezeu făcându-se subiect omenesc, s'a făcut subiect omenesc cuvântător, însănătoșind subiectul deodată cu cuvântul, restabilind fermitatea aceluia și puterea și adevărul acestuia.

2. Dată fiind decadența cuvântului în gura oamenilor în deobște, puterea în fapt a cuvântului omenesc și mijlocul prin care se dobândește această putere ni se arată în toată evidența doar la profeți. Cuvântul profetului are o gravitate și o putere de penetrație și determinare în bine, cum nu are cuvântul nici unui alt om. E un cuvânt care arde ca focul, care taie ca sabia, care te scoate din o comoditate și amorțire aruncându-te în teamă și neliniște, în decizie de a-l urma sau în vrăjmășie neinduplecată împotriva celui ce-l rostește. Cei mai mulți profeți au sfârșit uciși. Cuvântul lor își are puterea în fermitatea subiectului, în relieful și fixitatea lui pe lângă ceea ce mărturisește. Cuvântul lor e adevăr, pe cum adevăr e și subiectul profetic și slujește înființării realității adevărate în oameni și în raporturile dintre ei. Cuvântul profetului e flacăra de răspundere față de semeni.

Dar în ultima analiză, puterea cuvântului și fermitatea subiectului profetic vine nu dela voința proprie de-a se raporta cu răspundere față de semeni, nici chiar dela voința proprie de-a se raporta continuu în ceea ce spune la Dumnezeu, deși și această voință e un factor important, ci dela certitudinea ce-a exprimat-o despre Dumnezeu. Nu există certitudine a omului, deci fermitate a subiectului său, fără certitudinea despre Dumnezeu, pe care nu singur și-o dăruiește. Fermitatea subiectului — și aceasta e inima însăși a subiectului — este un dar, care vine de sus deodată cu certitudinea despre Dumnezeu.

Cuvântul exterior nu e decât expresia fragmentată a permanentului cuvânt interior, care e însăși ființa subiectului omenesc, ca intenționalitate după comuniune. Subiectul omenesc e cuvânt creat după chipul Cuvântului dumnezeesc, care e și El un subiect sau o intenționalitate după comuniune în sânul Dumnezeirii treinice. Acest cuvânt creat, debilitat și pervertit prin păcat, are lipsă de un influx de putere dumnezeiască pentru a-și recâștiga consistența și fermitatea. Și simpla experiență a certitudinii despre Dumnezeu, că dar de sus, este suficientă pentru a produce o întărire a subiectului și cuvântului omenesc.

Profetul este cel ce face această experiență prin raport nemijlocit cu Dumnezeu. Cuvântul ce-l rostește profetul nu e cuvânt rostit direct de către Dumnezeu, dar are în el coborât influxul divin, care l-a restabilit în toată puterea lui. Am putea spune că subiectul profetului, ca cuvânt interior și expresia lui exterioră, au primit o întărire din Cuvântul dumnezeesc creator al cuvântului omenesc.

Profetul revelează prin cuvântul lui plin de putere, de răspundere și de penetrație etică în auzitori, ca o realitate deosebit de impunătoare și de sigură, subiectul său. Dar deodată cu el și în el și pe Dumnezeu, prezent ca putere în el. Aci stă forța miraculoasă cu care se transmite credința dela om la om, cu care se aprinde certitudinea din certitudine.

Dată fiind degenerarea subiectelor omenesti și deci slăbirea cuvântului lor, era necesară această intervenție a cuvântului dumnezeesc prin profeți, pentru restabilirea omului.

Dar prin intermediul altor subiecte nu se putea efectua o revelare deplină a subiectului divin și o restabilire desăvârșită a subiectului omenesc și a puterii cuvântului acestuia. Profetul nu făcea decât să trezească și să susțină așteptările deplinei descoperiri. Subiectul divin trebuia să vorbească însuși, direct, ca să-și reveleze existența. El trebuia să vorbească în cuvinte omenesti, pe de o parte ca să fie accesibil oamenilor, pe de altă parte ca, făcându-se subiect omenesc și întrebunțând cuvântul omenesc, să restabilească fermitatea și prestigiul aceluia și puterea acestuia. El a arătat modelul adevăratului subiect omenesc, iar prin puterea graiului său de adâncă răscolire a obligativității oamenilor, a făcut să se nască în ei subiectul ca realitate fermă și solidă.

Cuvântul adevărat are o deosebită putere de revelare a subiectului. Cuvântul lui Iisus revelează covârșitor prezența subiectului divino-omenesc din El. Iar prin încrederea absolută pe care o crează în auzitori, aceștia dobândesc certitudine despre tot ce comunică El. Subiectul

divino-omenesc al lui Iisus e oarecum străveziu prin cuvintele Sale. Dar pe lângă aceasta, într'o altă formă, cuvântul Lui are puterea de-a face pe auzitori să creadă tot ce le mai comunică deosebit de arătarea subiectului Său, căci acest subiect e străveziu în fermitatea Lui absolut demnă de crezare.

În cuvântul omenesc al lui Iisus e străveziu oarecum Cuvântul dumnezeesc, manifestarea chemării Sale divine la răspundere etică și la realizare ca subiect. Cuvântul dumnezeesc s'a îmbrăcat în cuvânt omenesc, subiectul divin a luat mijloacele de manifestare ale omului.

Cuvântul Său este acoperit de realitatea deplină a Subiectului Său, care e suprema realitate și pretinde și ridică pe om de asemenea la adevărata sa realitate. Cuvântul omului când stă în legătură cu Dumnezeu cuprinde în sine o parte de adevăr și realizează în lumea lui restrânsă adevărul. În cuvântul omenesc al lui Iisus nu e restabilit numai o parte din adevăr, ci se află Adevărul însuși, care e una cu Cuvântul dumnezeesc. Cuvântul lui Iisus restabilește toată omenirea în adevărul total, în realitatea deplină.

Din înțelesul cuvântului, reliefat în expunerea aceasta, rezultă că adevărul în lumea creată nu e ceva dat pe care noi n'am avea decât să-l contemplăm. Adevărul, ca realitate deplină, normală, în lumea spirituală creată e într'o mare măsură o misiune a noastră, având să-l înlăpțuim prin cuvântul purtat de credință și de răspundere. Adevărul ca realitate dată din veci e numai la Dumnezeu, e viața intertrinitară a persoanelor dumnezeiești. Lumea noastră spirituală e creată de Dumnezeu numai ca temeieri și posibilități. Ducerea ei la realitate deplină, la adevărul întreg, a lăsat-o Dumnezeu în seama noastră. Dar în loc să continuăm în această lume crearea adevărului, după chipul Adevărului veșnic, am schimononsit-o întreagă în contrarul adevărului, în minciună.

În Iisus Hristos, Adevărul sau Cuvântul divin a intervenit în lumea noastră pentru a o restabili și pune pe drumul drept al realizării. Dar a lăsat totuși și la voia noastră, a cuvântului nostru, să colaborăm la desăvârșirea realității spirituale create.

Liniștea din munte

de

Dimitrie Dancu

O, cât de sublimă-i liniștea în munte —
Și desmierdarea lunii reci pe frunte!
Și frunzele cu susur viorint,
Cum se coboară noaptea și te-alint'...

Peste molizi se-aprind atâtea stele —
Și mă îndemni să ne jucăm cu ele.
Ți se-oglesc în ochi precum în ape;
Vezi, dragostea acum să nu ne scape.

Intinde mâna lin înspre păduri
Să ți-o sărute 'n taină funigeli.
Se văd prin ierburi urme de conduri,
Cine-a culș din câmp toți ghioceli?

Ce inimi dragi s'au aplecat în noapte
Peste dăbrăvile cu mulcomite șoapte?...

Hai să plecăm cu sufletul deschis,
Spre culmea de mireasmă și de vis...

Prin cea Transilvanie...

de

Ion Apostol Popescu

Balada-i răstignită 'n creștete de veac,
Doinele și-apeacă ciutura spre moarte,
Zilele trecură — brume fără leac —
Și hulubii visul unde-o să și-l poarte?

Peste veac și-apeacă luna legănarea,
Ingeri au să strângă lacrimi lângă Mureș
Și 'n ferești de suflet crește așteptarea
Clopotului țării vestitor de iureș.

Pustnicul dela Muzot

de

Marcel Romanescu

(Sfârșit)

Abla după moarte, poetul apare în adevărata sa lumină. Trăise totdeauna în lumea intermediară ce desparte pe contemporanii de morții ajunși oarecum dintr'odată nemuritori. Darul său de imagini, anecdotele sale excepționale, faptul că în orice frază crela un raport neașteptat de cauză la efect, izbea pe toată lumea, fără să-ți dai seama că mereu făcea aluzie la o prezență centrală, pentru el veșnic vizibilă.

Mic, slăbuț, cu fața osoasă, fruntea înaltă, nasul ascuțit, mustățile pe oală, bărbla ștearsă și ochii verzi luminând tot obrazul, Rilke manifesta o politeță de Curte vleneză, ce nu izbutea să ascundă stângăcia firească și mai ales pastelarea lui de stogurătate.

Locuia la un prieten, în micul castel Muzot pe Sierre, care domină valea Ronului în cantonul Valais. Aci venise Paul Valéry să cerceteze, cu un an înainte de moarte, pe tălmăcătorul său în limba germană, și se mira că Rilke putea trăi într'un loc atât de singuratic. „Nu puteam concepe — scrie Valéry în *Cahiers du Mois* — o viață atât de separată, ternă veșnică în asemenea abuz de intimitate cu tăcerea, atâta libertate lăsată visurilor, gândurilor esențiale și prea concentrate din cărți, genlilor nestatornice ale scrisului, puterilor amintirii.“

Ani de zile Rilke trăise la Paris fără să cunoască pe aproape nimeni. Undeva, a mărturisit că Parisul e orașul unde poți trăi mai ușor singur, distrându-te pe străzi numai privind fizionomia trecătorilor. Acest gust al rătăcirii pasionate, această amară plăcere să urmărești pe stradă o figură necunoscută și chinată, ajungând s'o iubești în închipuire până să-i simți durerile, aminteste carnetele de note ale lui Walt Whitman și face unul din farmecele cele mai adânci ale *Insemnărilor* lui M. L. Brigge.

Am menționat prietenii literare ale lui Rilke. Stăruim însă asupra admirației sale pentru scriitorii scandinavi, mai ales pentru P. J. Jacobsen, cât și pentru Sigbjørn Obstfelder, pe care l-am tradus cândva pe românește¹⁾ și a cărui operă nu e străină de geneza *Insemnărilor*. Nu trebuie uitat că fantasticul este tot atât de obișnuit în Scandinavia ca și în Boemia. În *Insemnări*, episodul mâinii necunoscute ce caută sub masă mâna copilului s'a întâmplat lui Rilke la Praga, când era copil; pasajul cu moartea Cristinei Brahe, căzută de-a-curmezșul sălii de mâncare, e o amintire suedeză.

Călător pasionat, veșnic rătăcitor din loc în loc, Rilke a ocupat o poziție centrală în literatura contemporană, fiind oarecum un punct geometric, în raport întim cu toate mișcările ce au străbătut țările Europei dela 1900 încoace. Cu toată singurătatea lui, a fost totuși printre acei cari s'au amestecat mai mult cu viața superioară a vremii lor.

Rilke prezintă caracterul tipic al existenței romantice, mai ales prin lipsa de patrie. Ca mulți intelectuali, își datora cultura mai multor țări și, fără îndolală, se simțea legat de mai multe civilizații. Pușni scriitorii au fost atât de detașați de contingente sociale. Dar, cum nu cerea nimic lumii faptelor, era liber să se concentreze exclusiv asupra vieții iăuntrice, îmbogățind și pe aceea a altora.

¹⁾ Ed. Cartea Românească, 1927.

Dacă ne gândim că romantismul francez a evoluat în chip firesc la Parnas, înțelegem cât de diferit este romantismul german, care a ajuns la Rilke.

Ca la mulți romantici germani, mai ales la Novalis, această viață interioară cuprindea preocuparea zilnică a morții.

Nu odată Rilke a revenit asupra ideii că fiecare trebuie să-și albească propria moarte, o moarte autonomă, care să fie încheierea logică a vieții și totodată germele unei dezvoltări viitoare. E greu de spus dacă prin această creștere înțelegea o viață nouă.

Dar ideea morții este printre cele care obsedează pe Briggge. Tânărul descoperă că fiecare „își cuprinde moartea în sine, ca rodul sămănturei”, și că moartea fiecăruia devine astăzi tot atât de banală și impersonală ca și viața lui, pierzând acea însușire de adaptare la caracter pe care o avea odinioară. În marginea acestor observații, Rilke povestește nenumărate morți, dela moartea muștelor în prașul iernii până la moartea lui Carol Temerarul, tablou strălucitor, vrednic de un mare istoric.

Același gând reapare ca temă principală în versuri. Poetul spune morții :

*Du bist der Dinge tiefer Inbegriff.
Der seines Wesens letztes Wort verschweigt
Und sich den andern immer anders zeigt :
Dem Schiff als Küste und dem Land als Schiff.¹⁾*

Ideea revine sub forma înfrângerii omului prin moartea care, fiind învingătoare, reprezintă implicit o creștere :

*Was wir besiegen ist doch das Kleine,
Was uns besiegt ist das Grosse, das
Ewige, das Ungemeine.
Darum ist der Tod ein Wachsen, weil er ein
Besiegtwerden bedeutet.²⁾*

Poetul se gândește mereu la propria sa moarte :

*Was wirst du tun, Gott, wenn ich sterbe ?
Ich bin dein Krag. — wenn ich zerscherbe ?
Ich bin dein Trunk. — wenn ich verderbe ?³⁾*

Gândul fundamental al poeziei sale stă în următoarele versuri cu neașteptată rezonanță eminesciană :

*Leben ist so nur Traum eines Traumes,
Aber Wachsein ist anderswo.⁴⁾*

Acest fel de a exprima sentimentul morții ar putea să pară cam artificial și literar. Și totuși, ideea domina într'atâta sufletul lui Rilke, încât i-a revenit în preajma agoniei, când ruga pe doctor să nu-l adoarmă durerea prin injecții, ci să-l lase să moară de *moartea lui*.

Sună ca ultimele cuvinte ale lui Marcel Proust, care voia să scrie din nou moartea lui Bergotte, fiindcă începea să știe ce este. Viața celor doi poeți a fost o veșnică încordare pentru captarea glasurilor tainice ale conștiinței, o statornică adâncire a temelor esențiale ale vieții ; să trăiești însemna pentru ei să-și dai seamă. Dar, în vreme ce la Proust acest examen are mai ales drept obiect materia umană, Rilke analizează materia universală, în care nimic nu-l este străin. Era, la acest rafinat, ceva din animismul popoarelor primitive. Un studiu al sistemului filozofic ce-l străbate opera, ar da la iveală partea făcută misticismului, pantemismului sau quietismului. În *Geschichten vom lieben Gott*, apoi *Inseminări*, dar mai ales în parabola ce le încheie, această stare sufletească se repetă sub forme foarte diferite, dar tinzând totdeauna spre o concluzie identică.

¹⁾ În orice lucru ești adâncul miez
ce tace șoapta ultimă-a ființei
și altuia în veci se arată altfel :
corăbiei mal și țărâului corăbie.

²⁾ Ce 'nvingem noi e totuși mic ;
ce ne învinge este mareț,
e veșnic, e uluitor.

De-aceia moartea e un spor, fiindcă
inseamnă a fi învins.

³⁾ Ce-ai să faci, Doamne, de-oi muri ?
Sint oala ta. — de cad în cioburi ?
Sint vinul tău. — de m'oi trezvi ?

⁴⁾ Viața nu-i doar decât vis de vis,
dar trezia e dincolo.

El însuși n'a fost în lumea noastră decât o veșnică minune, o minune de îngăște, de clarviziune și teamă lucidă, „fără patre în timp”, cum spunea în tinerețe la pagina întâia din *Frühe Gedichte* :

*Das ist die Sehnsucht : wohnen im Gewoge
und keine Heimat haben in der Zeit.
Und das sind Wünsche : leise Dialoge
täglicher Stunden mit der Ewigkeit.*

*Und das ist Leben. Bis aus einem Gestern
die einsamste von allen Stunden steigt,
die, anders lächelnd als die andern Schwestern,
dem Ewigen entgegenschweigt.¹⁾*

S'a vorbit mult despre asemănarea dintre Rilke și Gide. Cu cât trece vremea, comparația devine mai puțin sensibilă. Firește, între *Insemnări* și *Nouritures terrestres* este la obârșie o rădăcină comună : idela lepădării de sine. Astăzi însă, vedem cât de departe e lepădarea *Insemnărilor* de aceea din *Nouritures terrestres*, din *L'Immoraliste* sau *La Porte étroite*.

Literatura franceză contemporană a fost stăpânită de un curent intelectual excesiv, vecin cu bizantinismul. Nu grija formel face bizantinismul, — orice mare epocă literară a avut grija formel — ci importanța covârșitoare acordată formel în dauna fondului, felului de a spune lucrurile mai mult decât celor spuse. Marile realități ale vieții dispar atunci treptat, făcând loc unui ansamblu de aluzii și jocuri variate, din care sînt tot mai mult excluse. Citind *Insemnările*, vezi îndată că forma rafinată nu înăbușă niciodată aceste mari realități, Rilke trăind numai pentru ele.

S'a observat iarăși că unul din resorturile permanente ale lui Briggé era teama, care la Rilke aspecte de nevroză. Dar majoritatea contemporanilor evită teama tocmai fiindcă au renunțat, odată pentru totdeauna, să-și arunce privirile asupra acestor realități, făcând din viață ceva cu totul superficial, o serie de atracții senzuale combinate cu plăceri intelectuale. Oare aceștia sînt însă la viață, când au suprimat din ea — cel puțin în gând, căci într'adevăr e greu — tot ce-l dă caracter patetic și misterios ?

Răspunzând câtorva admiratori, cari bănuiau că acel caracter patetic și misterios era fondul însuși al meditației lui Rilke, el a publicat în 1927 la *Nouvelle Revue Française* o scrisoare, care este mai mult mesajul unui poet plin de teamă, răspunzător oarecum de teama sufletelor contemporanilor săi. Nimic mecanic în scrisul lui Rilke, ci o necesitate aproape involuntară, derivând parcă din extaz, venind nu atât din creier, cât dintr'o stare superioară a conștiinței, un devotament, o putere irezistibilă, — cum spune el în acea scrisoare.

Rilke mai arăta că orice avânt al duhului începea din sângele său, prelundând muncii printr'o viață simplă, cele mai mici opere fiind precedate de un fel de somn al forțelor creatoare, somn adânc și rodnic ca somnul pămîntului larna. De unde, caracterul involuntar și adesea sensibil al gândirii sale, care n'a șters totuși niciodată puterea de umanitate generală, în care stă farmecul său cel mai viu. De sigur, realitățile despre care vorbea Rilke nu erau realități superficiale sau indiferente, cum sînt realitățile practice sau sociale, ci se aflau înafara lor, acolo unde joacă dragostea, credința, boala și moartea. Lumea unde trăiește Rilke este deci lumea noastră, colorată însă de sensibilitatea lui.

Ca să înțelegi pe Rilke, trebuie să reții firul flecărui din sentimentele omenești esențiale, deslușind ce a fost flecare pentru el. Căci le-a atins pe toate, dar le-a atins cu degete deINGER, atât de subțiri, încât mai nu le recunoști după ce le-a atins. Ele sînt totuși netăgădulte. Intreaga sa operă trăiește din iubire și, totodată, dintr'o depărtare mistică de dragoste. Parcă ar fi iubit iubirea mai presus de toate, dar — asemeni lui Panait Cerna — nu dorea să fie iubit, fie că dra-

¹⁾ Ce-i dorul ? e să locuiești pe valuri
și patrie să n'ai pe pământ ;
dorințele : șoptite dialoguri
de clipe mici cu veșnicul Cuvânt.

Vieța ? cea mai solitară
din clipele de ieri crescând,
zăbind într'altfel decât celelalte
și 'n fața Domnului tăcând.

gostea era o prezență prea iritantă pentru o sensibilitate prea rafinată, fie că prefera acestor revărsări sentimentale acea lepădare progresivă de sine, prin care încerca să se apropie de un adevăr central, pe care multă vreme l-a numit Dumnezeu.

Fiul său risplitor lămurește, cu nesfârșite nuanțe și pudoare, că nu poți să faci nimic fără să învelești sau să rănești pe cineva. Ceea ce îi trebuie deci e acea indiferență intimă a sufletului, sau mai degrabă puritatea absolută, care te pune de acord cu viața în chip larg și intim, fără să te apere împotriva-i prin obiceiurile sentimentale.

Dacă moartea nu l-ar fi oprit în drum, Rilke ne-ar fi dat — cum făgăduise — o nouă carte de proză, care ar fi fost pentru *Duineser Elegien* și *Sonette an Orpheus* ceea ce *Insemnările* sînt pentru prima parte poetică a operei sale și, mai ales, pentru *Buch der Bilder*. Nu știa încă de avea să fie un roman, o mărturisire sau o nouă serie de însemnări. Ultimele sale două culegeri în versuri au rămas astfel lipsite de comentarii psihologice; dar adunarea vastelor corespondențe a poetului ar putea să dea odată liniile principale ale acestor comentarii.

Pe vremea când scria *Insemnările*, spectacolul iubirii pricinua poetului o emoție infinită, deși în dragoste prefera inaccesibilul, nesatisfăcutul. Iată de ce pune laolaltă pe mistice cu marile îndrăgostite. Astfel, pe lângă evlavia pentru Bettina von Arnim, Margareta Alcoforado, Julie de Lespinasse și Marceline Desbordes-Valmore, vorbea cu aceeași patimă de Mechtild von Magdeburg, care a răspândit jărtecul dragostei de Dumnezeu. Rilke preamărește neîncetat aleantul, dorul, ceea ce nemțește se cheamă *Sehnsucht*. Nicăieri nu face aluzie la dragostea împlinită, fericită, pasnică, adormită în plăcere. Neliniștea nu era la el urmarea unei false atitudini, nici nu înceta odată cu aceasta; neliniștea era pentru Rilke însăși rațiunea vieții, fiindcă viața este mers înainte, iar tot ce intrerupe neliniștea, restrânge viața.

Asemenea gânduri l-au făcut să scrie rânduri adânci despre nefericirea femeilor, despre durerea latentă a soartei lor. Le iubea mai mult ca victime, victime ale soartei, ce le cere mai mult decât bărbaților, fiindcă mâinile lor poartă o nesfârșită comoară, prețuită drept numai de ele, dar necântărită de bărbați la justa ei valoare.

Dar cu ființele nu ești niciodată sigur: au svăcniri, schimbări neașteptate, incertitudinile turburătoare pentru un om fricos și mai ales tirani intolerabile. Dimpotrivă, lucrurile îți dau siguranță. De teamă că totul trece, Rilke afla în ele acel sentiment de repaos ce-l dau obiectele permanente, cu transformări încete și aproape nesimțite. În sfârșit, el găsea astfel calea înțelegerii tainice între umilința personală și a lor. Veșnic gata să te servească, lucrurile nu se opun niciodată, vin când le chemi, dispar când nu-ți mai trebuie, trăiesc mica lor viață secretă înafara turburărilor, agitațiilor și vanităților noastre. Briggé n'a vorbit decât de lucrurile cele mai rare și mai somptuoase: de tapițeria cu inorogi și de dantelele desfășurate de mamă-sa de pe un mosor, fiindcă-i plăceau acele pături imaginare și arabescurile înghețate. Dar Rilke iubea lucrurile cele mai umile, tot atât cât acele puncte de Irlanda sau de Valenciennes, sau ca tapițeria ale cărei modificări le urmărește, — le iubea cu aceeași dragoste netiranică și neposesivă, făcută din simpatie și dorință de comuniune; în mâna lui se transformau în talismane, atingerea lor fiind pentru poet un fel de a corespunde cu ceva nevăzut, cu duhul ascuns al materiei.

Nici influența lui Tolstoi, și poate nici acest sentiment de dragoste, nu l-a dus la apologia sărăciei, cât convingerea că sărăcia e un mijloc de desgolare și umilință, ce-ți îngăduie să simți mai adânc viața, de care bogăția te depărtează, dându-ți o trufie nemăsurată și izolându-te într'un cerc închis, ce înlătură totămintrele neașteptate.

Pentru Rilke, viața era un fenomen obscur și dureros, ce trebuia tratat cu mult respect și milă, în fața căruia cădea într'un fel de contemplație, parcă ar fi privit seara, de pe un deal, o priveliște minunată, prin care n'avea să treacă, dar a cărei privire generală îl era de ajuns pentru înălțarea sa sufletească.

Vieții l-a cerut prea puțin, ferindu-se grozav de darurile ei. Gloria îi era indiferentă. Abia către sfârșitul zilelor s'a arătat mișcat de omagii ce-i veneau din Franța, și totodată îngrijorat. Rilke a vorbit odată despre glorie ca despre o neînțelegere, altădată ca de un mijloc de robire a sufletelor predestinate singurătății, ca să le aduci iarăși la măsura comună a ocupațiilor omenești.

De altfel, dragostea lui de viață se deosebea fundamental de a altora, de vreme ce nu excludea din ea moartea. Cei cari iubesc viața n'o iubesc decât din ura morții, căreia o opun în chip ireductibil. Dar pentru un om care vede în moarte o manifestare a vieții sufletești, ea n'are caracterul caricatural al macabrului. Prin aceasta mai ales, Rilke trebuie așezat lângă Novalis, care spune că „viața e o boală a sufletului” sau, mai aproape de gândul lui Rilke: „Boala, ca și moartea, fac parte din plăcerile omului.”

Acest sentiment al morții se alătură de simțirea misticilor, pentru cari moartea este ceea ce te apropie mai mult de ce e mai neprețuit. Și totuși, la Rilke sentimentul dumnezeirii cuprinde mai mult o *căutare* decât o credință. Dumnezeu era la dânsul ce e mai presus de toate, dar el nu l-a realizat sub niciuna din formele metafizicilor sau religiilor cunoscute. Era mai degrabă complementul și rezultanta unui ansamblu de fenomene, păstrând ele înșile un caracter incomplet și transitoriu.

Rilke rămâne într-o atitudine de călugăr aproape mistic față de acea prelungire a tuturor lucrurilor, pe care o numește Dumnezeu. Asemenea atitudine nu se poate confunda cu pantelismul, esența lui fiind perpetua realizare a lui Dumnezeu în creație. La poetul nostru, orice lucru creat este primul semn al unei lungi serii de simboluri sau de evenimente, ce trebuie să ducă la Dumnezeu. Rilke stă astfel pe o platformă strâmtă între catolicism, pantelism și ocultism, situație înflint de delicată, posibilă numai pentru un poet de finețea lui.

Nu este vorba de rezultatul unei cugetări constructive, nici de o serie de deducții, cât de un fenomen de sensibilitate poetică. „A gândi cu sufletul” este drumul ideal pe care Rilke speră ca Abelone, pe nesimțite și fără mijloace, să intre în legătură cu Dumnezeu. A gândi cu sufletul a fost funcția esențială a lui Rilke, ceea ce pune la punct opozițiile de școală între sensibilitate și intelectualism.

Că, în altă parte, Dumnezeu e numit „drumul dragostei, iar nu scopul ei”, că Rilke se îndignează împotriva misticilor cari, la prima întâlnire aproape palpabilă cu Hristos, își pierd avântul dragostei, — ce mirare? I-a fost totdeauna indiferent obiectul iubirii. „Să iubești — spune el — e să trădezi cu lumină nesfârșită; să fii iubit e să te treci; să iubești e să dai.”

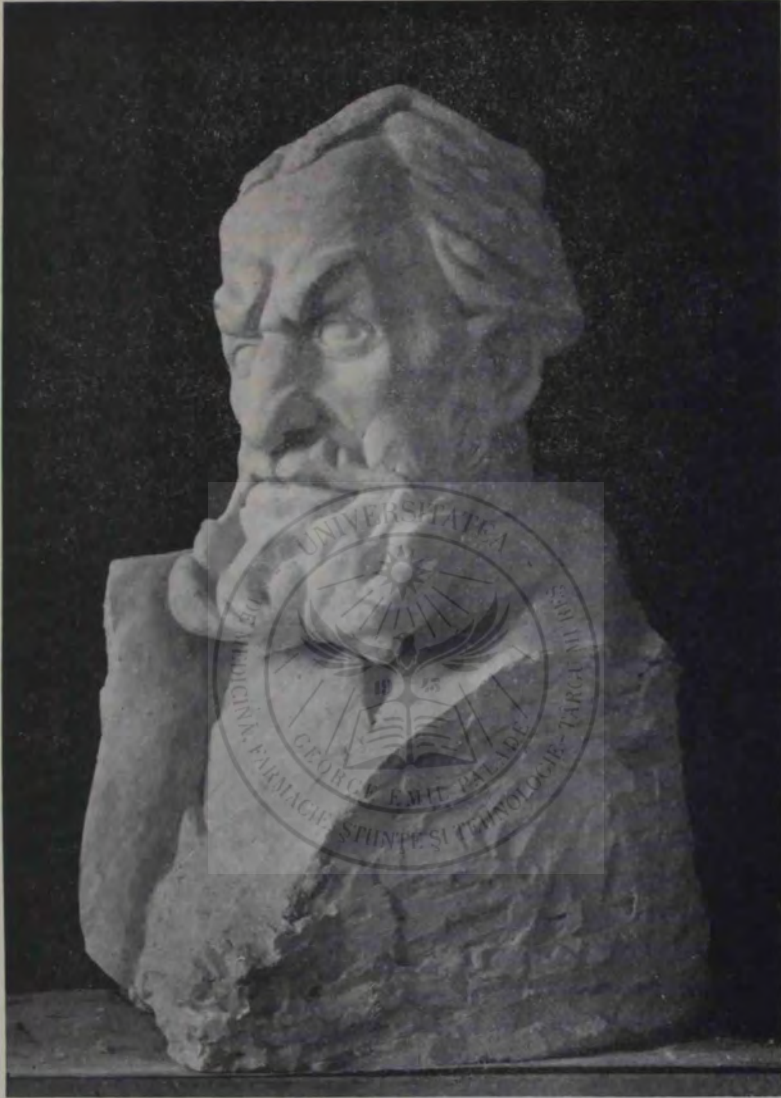
Insemnările au fost caracterizate drept carte a spăimei, atunci când sînt în esență cartea iubirii. Dar poate că nu există dragoste fără teamă, teama fiind, sub toate formele ei, izvor de dragoste, tot atât de puternic ca și dorința. Teamă sau spăima, ce umple *Insemnările*, nu sînt decât același sentiment de care au suferit doi mistici, Pascal și Baudelaire, cu deosebire că al dollea n'a avut răsplata celui dintîi. Teamă e unul din sentimentele cele mai puțin studiate de psihologie, fiindcă n'au văzut în ea decât rezultatele sociale și nu l-au cercetat niciodată legăturile cu eul adânc. Teamă, care oprește pe Brigitte în fața vieții și a lucrurilor, această aprehensiune ce-l cuprinde că sînt primejdioase, față ce l-a făcut să le judece cu alt ochi, îngăduindu-i la urmă să le iubească, după ce le-a înțeles sensul cel mai intim.

Sentimentul său de viață universală nu e pofta nesățioasă a lui Walt Whitman, absorbind fără alegere toate lucrurile, fiindcă acele lucruri nu există în sine, ci devin interesante numai în măsura în care sînt un sprijin mai mult sau mai puțin folositor propriei sale înălțări. Legăturile lui Rilke cu lumea din afară erau mai complicate. Credea în existența non-eului, știind că e de ostil, jigolitor și plin de curse. De unde, față de orice, un sentiment amestecat de dragoste, teamă, dorință de înțelegere și nevoie de ocrotire.

Toate acestea și multe altele se găsesc în *Insemnări* și în *Geschichten vom lieben Gott* dar totdeauna exprimate printr-o serie de aluzii sau metafore, lămurind ce gîndea poetul despre adâncul sufletului și ferindu-se de modul oratoric.

Rilke nu voia să convingă, nici nu vorbea pentru alții. Se simțea purtător al unui mesaj care trebuia rostit. Dar ceea ce avea de spus era atât de nou, de pur, de adevărat, că Europa întreagă l-a ascultat glasul cu nespuse atenție. Poate unde vorbea de anumite fenomene și realități ce depășesc cu mult nivelul literaturii obișnuite.

Acel glas al inimii, glasul vieții sufletești nu s'a pierdut în pustiu. De aci, răsunetul operei lui Rilke. Dincolo de toate modele și toate curente, ea își va păstra integralitatea, nefiind expresia unor fenomene istorice, nici a mișcărilor de grupuri, ci a unui om izolat, care vorbește numai pentru sine însuși, adică în numele tuturor celor cu viață adâncă.

VIRGIL FULICEA :

Iacob Mureşanu
Studiu pentru bustul dela Cluj

Poeme

de

Romeo Dăscălescu

Oaspe în Cetatea Amurgului

Aleile ca șerpii se târăiau prin ierbi,
Când am intrat prin poarta Amurgului tustrei.
Pândeau de după tufe să vadă cine-i, ce-i,
Urechi de veverițe și ochi stioși de cerbi.

Onorul ni-l sunase un greier: cri, cri, cri...
Cu pâine și cu sare ne-au omenit coșaii,
Furnici ne-au pus condurii, să nu le 'ntine pașii
Castelul lor, mândria întregii colonii.

Am întrebat de câte în lume-s de pătruns
Povață să ne deie vreo găză mai de frunte,
Ci, cuteză o buhă sprânceana să-și incrunte,
Sub grea învinuire c'avem ceva ascuns.

Aleile ca șerpii se târăiau sub lună,
Când și-a trimis Amurgul pe urmă-ne oștirea:
Vezi, Doamne, că intrase cu noi și Amințirea
Și se temeau de moarte poemul c'o s'o spună.

Pentru când ne-om întoarce, Mureșe!

Pentru când ne-om întoarce, Mureșe,
Tremure-și pletele sălcile,
Balada deschidă-să-și fălcile
Și cântecul vrăbiile gureșe.

Pe apă iar lunece plutele
Și foc să se-aprindă la târlă;
Ascundă-se obida — șopârlă,
Căci fi-vom mai repezi ca ciutele.

*Imbracă-te 'n chiot pădure :
Cu brazii întinde-vom joacă ;
Inchinați-vă gloate ca de toacă
La neamul ce nu pot să-l fure.*

*Trimiteți în cale și viii și morții,
Și unii și alții ai noștri ne sânt ;
Presărați pe evanghelii pământ,
Să-l sărute Voevodul la capătul porții.*

*Pentru când ne-om întoarce, Mureșe,
Tremure-și pletele sălcile,
Balada deschidă-să-și fălcile
Căci vom veni 'n cântece, 'n iureșe.*

Rugăciune

*Doamne, ascultă-ne rugăciunile cum îți ascultăm noi poruncile :
Binecuvintează-ne holdele și juncile.*

*Întărește-ne brațul și pieptul de muncă,
Pruncilor și nevestelor bucurie le-aruncă.*

*Inverzește-ne pădurile, păsărilor dă-le cântece,
Culmile munților vremea s'o spintece.*

*Doamne, ceartă apele prea mari să nu crească,
Potolește soarele să nu ne schimbe porumbul în iască.*

*Dă-ne, Doamne, cerul după cum ne-a mai fost :
Numai așa vom pricepe de ce ne-ai dat rost.*

*Du-ne, Doamne, înapoi la casele sfărâmate de vânturi,
La frații de sânge, de lege și de-avânturi.*

*Sau de vrei să ne 'ntoarcem prin sabie și foc,
Fă-ți vrerea poruncă și ne-om urni din loc.*

*Ascultă-ne, Doamne, rugăciunile cum Te-am ascultat noi totdeauna :
Sau amestecă-ne cu pământul, sau fă-ne din nou una.*

Inspecție școlară

de

Paul Constant

În pâlcul profesorilor micului gînnaziu, inspecția căzută neprevestit produsese vraștea eretelui încăput într'un pătulaș de porumbei.

O asemenea inspecție, într'un orășel de margine, ferit din mila lui Dumnezeu de astfel de năpaste, nu putea să producă decât îngrijorare. Mai ales că era făcută de un om a cărui inimă nu aducea cu fagurul de miere, cunoscut în tot ministerul sub numele de „inspectorul Atilla”.

Directorul, om în vîrstă și pe prag de pensie, tremura, nestăpănit, de spaimă. Poruncise în grabă ca elevii să-și prindă numerile de mînci cu ace de siguranță, să-și aibă cărțile și caietele în ordine, să-și netezească părul cu scîlpat. Trimisese servitorii pe la profesorii nărașiți să absenteze, spre a-i vesti că lucrul nu este glumă și să nu cadă în păcatul de a nu fi prezenți la oră. Pe masa cancelariei rînduise condica de prezență, toc și călimară; inspectase closetele, făcându-le oglindă și, intru cât avea și dumnealui oră de geografie cu clasa IV-a, își făcuse rost de un manual, după care să predea lecția.

Odată împlinite aceste măsuri, începuse să prindă puțină inimă și curaj, mai ales că, fiind un drept credincios creștin, se putea baza și pe ajutorul Celui de Sus, care nu-l putea lăsa incurcat tocmai la o astfel de nevoie.

La ora opt fix bătuse personal clopotul pentru intrare, sperînd elevii care mai zăboveau pe lângă tava plăcîntarului din fața școlii.

Din cancelarie, cu cataloagele sub braț și pardesiele pe umeri, profesorii porniseră la datorie, încălzîți de indemnul directorului, care clănțănea discret din dinți, asigurându-i că inspectorul este inimă de aur și că orice temere din parte-le este ridiculă.

Inspectorul, sosit cu „personalul” de 5 dimineața, se opri la hotelul din centru, spre a se odihni și a-și aranja o ținută compatibilă cu funcția ce deținea. Nu știau sigur la ce oră avea să pice, fapt care punea în nervi întreaga suflare a gimnaziului. Prezența sa în orășel fusese semnalată, binevoitor, de comandantul vardiștilor, care, făcându-și rondul către ziuă, aflase dela madama hotelului că a sosit un pasager înscris în fișe cu funcția de inspector general secundar, fapt care nu putea rămâne neraportat poliției. Pus în gardă, directorul avusese timpul să nu fie luat ca din oală și să cadă rău cu inspecția. Așa se întîmplă, de obicei, în orășelele de provincie, când ești om simpatic și ai prieteni. Ceea ce era tocmai cazul domnului director al gimnaziului.

La ora 8 și 20 minute, inspectorul sosi, cu toate că în cugetul său domnul director socotea că ar mai fi putut întîrzia. Era înăltuț, imbrăcat domnește, cu o servietă pîntecoasă sub braț. Avea mustață inspicată, cu vîrfurile lăsate în jos și ochelari care-i tremurau din pricina mișcărilor nervoase ale nasului. În general, un om cu prezență severă, de care nu greșeai, temându-te.

Cînd intră pe ușa cancelariei, îl găsi pe director cufundat în cetirea unei reviste de specialitate, lucru pe care nu-l făcuse de mult: figură aranjată, cu care nădăjduia să-i ia piuitul inspectorului, chiar dela început...

- Sunt inspectorul general Stratulat... Domnul?
- Belizarie Ionescu, directorul gimnaziului.

Prezentându-se, directorul se îndoi de şale, însemnând sub burtă un unghiu de 90 grade. Inspectorul îl măsură de-a-lungul spatelui îndoit, şi zâmbi binevoitor.

— Imi pare bine că vă găesc punctual la datorie. Şi că nu găsiţi fără interes publicaţiunile noastre de specialitate...

— Aşa am fost eu toată vieaţa, domnule inspector!... Nu m'am despărţit de slujbă şi de carte!...

— Foarte bine. Aşa să fii şi de acum înainte... Te rog să-mi dai programul de cursuri.

— Programul?

— Da, programul.

— Mă rog, cu plăcere... Programul... Unde dracul l-o fi pus Tănăsache, servitorul?!... Da... Hm... Să vedeţi, domnule inspector... L-am dat unuia Fană, portarul gimnaziului, ca să ştie ce profesori au astăzi cursuri şi să-i anunţe decuseara... Dar, vă rog să credeţi, avem şi program... Căci, după cum este şi firesc, nu există gimnaziu fără program!...

— Da, aşa cred şi eu!

— Absolut, domnule inspector, şi vă rog să credeţi că nu greşiţi cu nimic... S'ar putea să nu avem program?!...

— Ce aveţi ora I-a?

— Ora I-a?... Clasa I-a, istoria; clasa II-a, caligrafia; clasa III-a, religia; clasa IV-a, anatomia... Alte clase nu avem, aşa că nu au nimic... Suntem gimnaziu şi funcţionăm numai cu patru clase. La anul, dacă o vrea Dumnezeu şi onoratul minister...

— Ştiu, înfiinţaţi şi alte clase.

— Chiar aşa, domnule inspector! Orăşelul nostru dă foarte mulţi copii dornici de învăţătură...

— Mă bucur.

— Dar cine nu se bucură, domnule Inspector?!...

— Vă rog să mă conduceţi la clasa IV-a. Cine predă Anatomia?

— Părintele Nathanail, dela „Maica Domnului”, domnule inspector. A fost numit suplitor, în lipsă de alte cereri pentru acest post...

— Mă rog, fie şi aşa... Vom inspecta pe părintele Nathanail!...

— Pe sfinţia-sa, domnule inspector!... Vă rog să poftiţi.

Inspectorul îşi luă servieta şi ieşi; directorul, în spatele şi pe de-a-lătura sa, bătea temenele, arătându-i drumul. Deschise uşa clasei a patra şi intrară.

Elevii stăteau smirna şi priveau speriaţi; părintele Nathanail, om voinic şi neînfricat, le ieşi întru întâmpinare, netezindu-şi pântecul şi barba. Se făcu prezentarea şi se începu inspectia. Inspectorul şi directorul luară loc pe scaune, în coasta catedrei.

— Ce anume făceaţi cu elevii, domnule profesor?

Curajos, părintele Nathanail lămuri cu glasul lui de bas profund:

— Interogaţii, domnule inspector...

— Perfect... Din care lecţie, anume?

— Interogam din lecţia „Oasele omului”.

Directorul aprobă, incurajator, din cap. Îl ştia pe preot putere de om, şi era convins că lucrurile au să meargă bine.

— Continuaţi... Dacă sunteţi bun, ascultaţi-l pe elevul care stă în fundul clasei.

Părintele îngroşă mai mult glasul şi hotări:

— Ia să-mi spui tu, boule, câte feluri de oase are omul?

Elevul ţuşti în picioare, clipi des din ochi şi răspunse sigur:

— Omul are două feluri de oase...

Părintele îşi mângăie din nou barba, zâmbind mulţumit de aşa răspuns.

— Bravo, boule!... Şi cum sunt aceste două feluri de oase?

Elevul clipi din nou din ochi, pripit şi răspunse, tot atât de sigur:

— Aceste două feluri de oase sunt: oase lungi şi oase scurte...

Văzând că merge după tipic, îl înteeşi cu incurajarea şi întrebările:

— Foarte bine, boule... Care este deosebirea între aceste două feluri de oase?

— Deosebirea este : că oasele lungi sunt mai lungi ca ăle scurte, iar cele scurte sunt mai scurte ca ăle lungi...

— Nota zece, boule... Stai jos.

Om cu deprinderi de Bucureştean civilizat, auzind felul în care era tratat elevul, inspectorul se răsuci, nervos, pe scaun. Deschise servieta şi scoase o testea de hârtie, pe care începu să noteze, mărunţel şi repede, lucruri care-l priveau. Pe faţă îi treceau pale, când roşii, când galbene-verzui... Pufnea pe nări şi îşi nota cu zor.

Părintele Nathanail i se aplecă spre ureche, întrebându-l cuviincios :

— Pe care doriţi să-l mai interoghez, domnule inspector ?

Sgâriat în timpane, inspectorul tresări ; bătu nervos cu creionul în testea de hârtie şi-şi puse ochii pe un altul.

— Pe dumnealui, elevul de colo...

— Foarte bine !... Ia să-mi spui tu mie, zurbagiule, oasele dela degete, ce fel de oase sunt ? Oase lungi, sau oase scurte ? !

Zurbagiul, tip molău şi spălăcit, răspunse cu gura lărgită până la urechi :

— Oasele dela degete nu sunt nici din cele lungi, nici din cele scurte ; sunt oase... micuţe.

— Foarte bine, zurbagiule ! Nota zece... Stai şi tu jos.

Nemai putându-se stăpâni, inspectorul se ridică, salută scurt şi ieşi. După el, directorul, care mărunţa paşi repezi, spre a se putea ţine aproape...

— V'a plăcut, domnule inspector ?

Inspectorul îl privi cu aer de scârbă.

— Da, mi-a plăcut... Şi are să-ţi placă şi dumitale !...

Neştiutor, directorul se gudură, satisfăcut :

— Aşa trag şi eu nădejde, domnule inspector !... Părintele Nathanail, deşi nu este un specialist propriu zis, este foarte bine pregătit, prin practica sfinţiei-sale... Vă inchipuiţi, în treizeci de ani de preoţie, câte oase desgropate n'a văzut şi n'a sfinţit !...

— Da, da... Am observat şi eu !... Mai ales maniera dumnealui de a trata elevii !...

— Om al bisericii, domnule inspector ! Este ca şi un părinte pentru elevi. Din „fiule” nu-i scoate. Cu ocazia inspecţiei însă, a trebuit să-i trateze mai oficial...

— Am observat şi eu... Foarte oficial... Ca la provincie. Ora II-a vom merge tot la clasa IV-a... Ce urmează ?

— Nu s'ar putea la altă clasă, domnule inspector ? Despre valoarea clasei a IV-a v'aţi putut face o idee...

— Vreau să întăresc această idee !... Stăpânul nostru este un mare învăţător.

— Mă rog... Mergem la clasa IV-a... Avem geografia... O fac eu... Este specialitatea mea...

— Cu atât mai bine !

După ce s'a sunat clopotul de intrare pentru ora a doua, domnul director, gemând cu obidă, şi-a luat manualul, catalogul şi pardesiul şi a pornit, înapoia şi pe-delătura inspectorului, să-şi facă ora. Simţea că i se taie glesnele şi că-i vine sfârşea delă inimă... Se aşeză la catedră şi cu ochi de condamnat la moarte ceru, deferent, încuviinţarea de a putea începe.

— Ce aţi făcut în lecţiunea trecută, domnule director ?

— Lecţiunea trecută ?

— Da, lecţiunea trecută !

Prin mintea directorului se făcu besnă... Când dracul a fost lecţia trecută ?... Ştia că lipsise dela oră, odată pentru tăiatul cocenilor şi dijmuitul porumbilor la moşie, odată pentru botetul unui fin dela Groştei, altădată pentru un proces pentru stricare de mejdină... Mai încolo, nu mai ştia nimic... Ce lecţie au avut ultima dată ?... Memoria refuza, net, să-l ajute, spre a-i înlesni amintirea unui fapt atât de îndepărtat... Trase batista din buzunar şi-şi şterse năsturaşii de sudoare care-i răsăriseră pe frunte, pe după gulerul scrobît al cămăşii...

— Domnule inspector, lecţiunea trecută am făcut despre „Bogăţiile subsolului”...

Îsbutind să dea acest răspuns, se chema că scăpase.

— Bun. Bogăţiile subsolului... Vă rog să-l chestionaţi pe elevul de colo, de lângă fereastră...

— Mă rog... Ia spune tu, măgăreață, ce se găsește în subsolul nostru ?

Elevul se sculă vioi și rămase bleg.

— În subsolul nostru ?

— Da, în subsolul nostru !... Gândește-te bine și să răspunzi frumos.

Elevul se gândi bine și răspunse, într'adevăr, frumos :

— În subsolul nostru se găsesc : cartofi, ceapă, sfeclă și gulii...

Câțiva colegi zâmbiră a batjocură. Directorul puse din nou întrebarea, însoțind-o cu lămuriri complimentare :

— Gândește-te bine, măgăreață... Ce este acela „subsol” și ce se poate găsi într'ansul ?...

Măgăreață tăcu, aidoma subsolului... Se gândise destul și nu putea schimba nimic. Din bănci se ridicau în sus câteva perechi de degete, ale celor ce pretindeau că ar putea lămuri chestiunea...

— Ei, nu ne poți spune nimic ?... Rău !... Măgăreață, măgăreață !... Ia să răspundă...

— Să răspundă elevul de alături.

— Mă rog... Răspunde tu, izmenitul !...

Elevul răspunse, precis :

— În subsol se găsește : spălătoria de rufe, putina cu varză, lemnele de foc pentru iarnă...

În subsolul prefecturii se găsește arhiva...

Stai jos, izmenitul... Pentru astăzi ai nota zero... Izmenitul, izmenitul !... Dacă nu te așterni pe învățătură, te las repetent !... Să răspundă...

Inspectorul sări în picioare, plesnind ca buba coaptă :

— Domnule director, m'am lămurit ! Boul, zurbagiul, măgăreață, izmenitul... Poate mai găsiți și alte calificative, pe care însă regret că nu le pot asculta !... După amiazi, la ora patru, vă rog să convocați profesorii în cancelarie.

Furios, ieși fără să mai salute, trântind ușa clasei. În urma lui, directorul rămase frânt de desnădejde, căinându-și situația, încăpută pe mâna câinelui de Atilla...

La ora patru, profesorii se găseau adunați, așteptându-și osânda. Inspectorul sosi punctual, cu chipul întunecat și vrăjmaș, cu ochelarii tremurând ca piftia și un colț de mustață apucat între dinți... Se așeză în capul mesii și scoase din geantă testea de hârtie, pe care o scrisese complet.

— Vă rog să luați loc.

Profesorii se așezară pe scaune, timizi.

— Constatările mele, domnilor, sunt dezastruoase pentru D-voastră... Nu atât pentru lipsa de pregătire a elevilor, pe care o pot scuza, dat fiind că este începutul anului școlar. Este însă în acest gimnaziu o situație intolerabilă. Dacă sub ochii mei, inspector general secundar, se pot petrece asemenea fapte, lăsați de capul D-voastră, cred că vă dedați la adevărate sălbătici !... Este regretabil, domnilor !... În treizeci de ani de carieră n'am auzit și n'am întâlnit un asemenea caz. Această atitudine a D-voastră față de elevi nu va rămâne fără repercusiuni, pe care le veți simți din greu...

Auzind astfel de vorbe, care aduceau a amenințare și blestem, părintele Nathanail tuși gros, pregătindu-se să protesteze. Acest fel, necuviincios, de a intrerupe, enervă și mai mult pe inspector, considerându-l ca adevărată provocare. Drept care se răsuci către dânsul, atacându-l direct și violent :

— Dumneata, părinte, ca om al bisericii și al bunătății creștine, cum îți este obiceiul să-ți strigi elevii la lecție ?

Cucernic, părintele Nathanail se mărturisi :

— Eu, domnule inspector, când nu este prezentă vreo cinstită față, ca aceea a Domniei-voastre, le spun, duhovnicește, „fiule”...

— Da ?... Dar dumneata, domnule director ?...

— Eu îi strig după numele de familie... Asta ca să păstrez distanța și să-i impun elevului respectul datorat...

Inspectorul părea trecut peste măsura răbdării.

— Destul, domnilor!... Voi cere revocarea D-voastră din funcțiuni... Vă rog să-mi dați catalogul clasei IV-a, cu numele elevilor interogați astăzi, la ora de anatomie și geografie... Tolerez incapacitatea, nu însă și insultele... Și porecele sunt insulte...

— Poftiți catalogul... Aceștia sunt elevii...

Inspectorul își potrivi ochelarii, urmărind degetul directorului, care indica numele elevilor...

— Aud?... Vă rog sunați să mi se aducă un păhar cu apă rece... Nemaipomenit!!...

Cu personalul de seara, „inspectorul Atila” se inapoia la București, cugetând cu amărăciune la ciudățeniile vieții de provincie, înăuntrul căreia mai stăruiesc atâtea fapte de scârbă... Și la munca lui de câteva ore, spre a întocmi frumusețe de proces-verbal, cu care să reteze două capete de om...

Boul I. Dumitru, Zurbagiul G. Calistrat, Izmenitu B. Oprea și Măgăreață V. Simion...

De rest nu-și mai aducea aminte și nu mai putea conta.

— Fericit cuviosul părinte Nathanail, care-i putea striga cu numele duios și creștin de „fiule”...

Sparge nana blide...

de

Ioan Râmbu

Sparge nana blide lângă pragul porții,
Blăstămând se roagă, că deșteaptă morții.
Singură sub lună liniștea o umple
Cu povestea care fost-a să se 'ntâmple:

Are nana, are, fată cosânzeană,
Trupul — luminare, chipul — o icoană.
Sprintenă ca ciuta trece pe cărare
La lucrași când duce apă din izvoare.
Lina, Cătălina, mugure de munte,
Ursitoare blândă stea i-a pus pe frunte,
Două boabe, ochii, strălucese sub geană —
Are nana, are, fată cosânzeană.

Cine poate, cine, altceva să spue?
Una mai frumoasă până-î lumea nu e!
Peste plaiuri sponul nour se întinde,
Văile și munții, toate le cuprinde.
Duce Crișul, duce, undă și poveste,
Someșul iar poartă luminoasa veste.
Veacul mai departe cătinel se sue —
Cine poate, cine, altceva să spue?

Adă, Doamne, adă, Crăișor de noapte
Despre care codrii vorovesc în șoapte
Că sălășluște cătră Soare-Apune,
Peste plete facu-i stelele curune.
Frate este, frate, cetinii și morții,
Sabia lui schimbă paginile sorții,
Vântul sună 'n strune necrezute fapte!
Adă, Doamne, adă, Crăișor de noapte.

Iată numai, iată, pajiștea se mișcă,
De pe pisc coboară păcurar cu trișcă.
Trișcă și mioare, turmă nesfârșită,
Larma prăvălește pacea impietrită.
Mândru, tare mândru feciorașul este,
Cât te uiți la dânsul vremea zăbovește.
Hăulidu-și câinii lângă sat se iscă —
Iată numai, iată, pajiștea se mișcă.

Arde tare, arde, suflețelul Linii,
Veac de primăvară a cuprins arinii.

Dragostea curată o aduc lăstunii,
Vântuleț șăgalnic scosu-și-a călțunii.
Ape repezi, ape, clocotesc șuvoaie,
Poduri și stupușii viforos le tae.
Prind să 'nmugurească tufele și spinii —
Arde tare, arde, suflețelul Linii...

Colo, uite colo, la Ponor pe coamă,
Unde pune seara nouri de aramă,
Gorun zice hore rezemat de brâncă,
Le aude numai liniștea adâncă.
Dorul, puiul, dorul fulgeră cu gândul
Singur peste lume zilele de-a-rândul.
Dar în sat, icoană, tot mereu îl cheamă —
Colo, uite colo, la Ponor pe coamă!

Gorun poartă, Gorun, către piscuri turma,
Dar iubirea vine pururea cu urma.
Poposește-aproape, îi cuprinde trupul,
Turburarea 'n sânge hăue ca lupul.
Sue, se tot sue, de pârjol să scape,
Fuge peste codrii, fuge peste ape.
Frunzele pe cale în zadar le scurmă!
Gorun poartă, Gorun, către piscuri turma.

Limbă, dulce limbă, clopotele sună,
Spre bisericuță pâlcuri se adună
Ca să prăznuiască faptul Invierii,
Dătător de aripi, stăvilă durerii.
Lume, multă lume, inimă răvășite,
Peste care pacea Dumnezeu trimite,
Cutremurătoare ora să rămână —
Limbă, dulce limbă, clopotele sună.

Ține, mi-te ține, când începe jocul,
Tângue pământul că-i muri norocul,
Căci după amiaza dela liturghie
Vine bucuria — Doamne dă să ție!
Zice și tot zice, cetera cu basul,
După ele-i umblă ochii și cu pasul.
Luminate fețe impresoară locul —
Ține, mi-te ține, când începe jocul.

Rumegându-și pipa, cată nana, cată,
Când la Cătălina, când la lumea toată,
Mulțumirea pune apoi în năframă
Lacrimă curată, lacrimă de mamă.
Unul câte unul îi cuprind feciorii
Fata și o 'ntoarnă după zisa horii.
Șopotesc neveste adunate roată —
Rumegându-și pipa, cată nana, cată.

Lasă-mi-se, lasă, peste codrii seară
Și încep să iasă stelele de ceară.
Pe cărarea care șerpue prin crânguri
Fata și cu Gorun se afundă singuri.

Mână lângă mână, umbre sorocite
Dragostei de-a-pururi și neprihănite,
Laolaltă 's două fire de secară —
Lasă-mi-se, lasă, peste codrii seară.

Știe și nu știe nana ce să fie,
Cătălina parcă moare și învie.
Zi cu zi se schimbă, zi cu zi pâlește,
Nu-și mai află locul, nu mai isprăvește.
Caer după caer câteodată strică,
Și-a uitat hodina, nu mai vrea nimică.
Crăișor de noapte oare va să vie?
Știe și nu știe nana ce să fie...

Căsnită, căsnită, inimă trudită,
Cine mi-te pune ca să fii iubită.
Cine mi-te pune să te lași furată,
Nu se mai întoarce vremea niciodată.
Vremea fără veghe unde venitorul
Il duceai cu tine despletind fuiorul.
Fericirea fine numai o clipită —
Căsnită, căsnită, inimă trudită.

Anuță, Anuță, nevestă vădană,
Ochii de tăciune, gureșă, bălană,
Care nu așteaptă să o ardă dorul
Când la inimă i-a căzut feciorul.
Pentru ce zăbavă? Ea întinde brațul,
Gorun nu mai vede, l-a orbit nesațul,
Mușcă din femeia tare ca o stană —
Anuță, Anuță, nevestă vădană.

Singur' Cătălina, floare sângerată,
Duce, se tot duce, înapoi nu cată.
Ziua ca și noaptea nu oprește pasul,
Nu s'aude plânsul, nu s'aude glasul.
Și așa cu veacul, e drumară 'n vreme,
Fetele fecioare nu se vor mai teme.
In poveste poate s'a afla vreodată —
Singur' Cătălina, floare sângerată...

Pe la miez de noapte nana nu mai plânge.
In desaga^m veche sculele își strânge
Și pornește-acolo^m unde poate mirii
Au uitat de lume, pradă fericirii.
Să le țasă firul vieții din durere,
Din venin și cioburi, din ascunsă fiere.
Visul bucuriei caută a-l frânge...
Pe la miez de noapte nana nu mai plânge.

Sparge nana blide, blide și căntuțe,
Blestemând se roagă maicii prea bunăte.
Singur'ă sub lună, lângă pragul porții,
Liniștea o umple și deșteaptă morții...

Problema suferinții

de

Ecaterina Săndulescu

Suferința este singura realitate a vieții și alături de moarte singura noastră certitudine. Lumea întreagă e domeniul ei; dar modul său de manifestare cel mai sensibil pentru noi este *omul*, cărui credem că-i este de ajuns o singură existență pentru a distila toată durerea acestei lumi.

Suferința este a doua noastră substanță.

Ea trăiește în noi prin drama conștiinței, nu a vieții noastre, ci a ireversibilității acestei vieți.

Ea coboară în pacea sufletului nostru prin teama viitorului, a neprevăzutului, fiindcă actele noastre ne urmează; prin vecinătatea morții și gândul eternei prefaceri.

În gama ei, infinit nuanțată, dela neliniștea cosmică, difuzată în toată ființa noastră, prin progresia tuturor spaimelor, contradicțiilor, incertitudinilor, până la agonie, suferința exercită cu mijloace violente, insinuante sau numai suspendate, dar prezente în intenția și finalitatea tuturor gândurilor și actelor noastre, un drept suveran asupra lumii, o presiune constantă asupra spiritului nostru.

Suferința este pretutindeni.

Iată-o acolo, sub vălul de confort și lux, în spleen-ul potențailor lumii ca și în viața de mizerie și boală a blestemaților. Iată-o în artă, în chinul inspirației, în traectoria magică a idealului artistic. Iată-o în mirajul, în veghea sau în sbuciumul tragic al savantului pornit pe calea spinoasă a adevărului.

Iată-o în drama omenească, în existență și nonexistență, vierme ce roade bucuriile noastre cele mai simple; fosilă încrustată în luciditatea de cristal pur a minții.

Iată-o în chinul profesilor, în umbrele timpului agonizând pe ramura vieții, — în esotericul revelației divine. Spectru al virtuților noastre, fiindcă numai suferința întovărășește pretutindeni și întotdeauna, sub acest Cer, virtutea.

Iată-o alături de viciile sau numai umbrele noastre, stăpână absolută pe visul și pasiunea noastră.

Ea precede istoria, datoria; întovărășește virtutea și urmează pas cu pas, viciul.

În dragostea și devotamentul nostru, în deosebi, câtă nobilă, dar reală suferință!

Ea naște din muncă; naște din plăcere. Ea îmbrățișează dragostea și-i întunecă visul. Lunecă ușoară, nevăzută, dar sigură și pură în prietenie.

Ea exasperează ura; ucide, devastează, anesteziază sau ascute spiritul; învăluie inima în ceața unei îndelungi agonii.

Și dacă n'ar fi decât suferința în cunoaștere, și dacă n'ar fi decât suferința unui om imperfect în setea lui de perfecțiune, torturat de căutarea eternului și divinului *nerelevat* în forme sensibile și încă ar fi de ajuns să recunoaștem în noi masca de lut a suferinții permanente, mute, tragice, turnată în bronzul destinului nostru de viețuitoare.

Vieața în desfășurarea ei tragică, ce ne fură și ne încântă cu spectaculosul imaginii și încearcă salvarea noastră prin obiect, vieața ne diformează și ne încovoie cu atâtea renunțări sau renegări, forme și expresii ale aceleași suferințe.

În umbra factice de rezistență pe care ne-o dă cu aripile iluzorii ale entuziasmului — care nu e decât optimismul desnădejdi noastre — o salvare prin obiect este o metafizică pierdută.

Oamenii fug de suferință. Ei au încercat întotdeauna o salvare, cu mijloace din afară sau dinăuntru, cu formule magice, filosofice sau numai cu antidotul întâmplător al altei dureri, înlocuind un rău, o suferință mai gravă, printr'una mai ușoară.

Epicur, care n'a fost de loc un desfrânat, ci înțeleptul păgânismului, ne-a învățat să adormim durerea, rememorând plăcerile ce le-am încercat. După el, izvorul suferințelor noastre este în dezordinea imaginației și în disproporția dorințelor cu realitatea.

Să păstrăm ideile care ne fac fericiți, să alungăm pe cele funebre. Contra asalturilor nedreptăților soartei și pasiunilor oarbe, înțelepciunea te cheamă să iubești *renunțarea*, nu pentru ea însăși, ci pentru liniștea pe care o dă sufletului.

Înțelept este acela care mulțumindu-se cu pâine și apă rivalizează în fericire cu Jupiter și găsește voluptatea în disprețul voluptății însăși și suferă fără să se plângă, o durere ușoară, ca să evite una mare.

Moartea? De ce să ne temem, răspunde Epicur; ea și noi nu ne putem întâlni niciodată. Atât cât trăim, moartea nu e aici; și când ea e aici, noi nu mai suntem.

Ingenioasă, dar vagă metodă de consolare. Se pare însă că stoicii au rezolvat în parte problema suferinții. Doctrina stoicilor preconizează existența unui individ integrat în armonia universală, singurul fapt ce prețuiește ceva, armonie care e constantă.

Din acest punct de vedere, răul și binele nu ne pot atinge; durerile noastre nu înseamnă nimic.

Să le lăsăm să treacă așa cum stâncile țărnișurilor lasă să treacă peste ele valurile ce le bat cu furie. Aceasta e virtutea.

„Durere, tu nu ești decât un cuvânt”, aceasta e formula resemnării stoicilor.

Dar observăm că negația aceasta este însăși afirmarea durerii; însuși protestul din adâncul ființei lor sacrificate și că aceea ce înseamnă justiție pentru univers, este injustiție pentru om. Deci, disprețul lor pentru durere, nu era decât o narcoză cu care se anesteziau.

Iar stoicismul, izvor de vieață, pe drept admirat, al tristului împărat Marc Aureliu, acela a cărui blândețe supranaturală era din forță și din milă totodată, este, în fond, o negație a valorii vieții și expresie a unei mari desnădejdi.

Pozitivismul modern a încercat și el, nu numai să nege sau să preconizeze uitarea suferinții, dar chiar s'o suprima. Omul, spun pozitivistii, este înarmat cu știință și cu dragoste. Iată tot ce-i trebuie ca să nu mai sufere. Să modelăm vieața după nevoile noastre, să reducem câmpul suferinții și să deschidem în jurul nostru noi izvoare de bucurie; să ne facem vieața mai conformă cu cerințele vieții de-aici, de pe pământ, iată problema. Pozitivismul orgolios de triumful științei a sedus spiritele cele mai nobile de multe ori, încercând să atingă vârsta de aur a omenirii. Dar el nu este decât o iluzie a *progresului*, care, în ultimă analiză înseamnă conștiința umanității clădită pe speranță. Speranța uită orice decepție și își așteaptă idealul. Și dacă acest progres al lumii finite s'ar realiza într'o zi, ca printr'o miraculoasă lovitură de baghetă magică, omul încă ar fi nemulțumit, căci aspirațiile lui pentru o *lume infinită, trec de lumea finită*.

Acest avânt sublim, din meditațiile Sf. Pavel sau Sf. Augustin, — de a depăși lumea materială — nu scuză pe gânditorii pozitivismului, care au uitat că vieața materiei în desăvârșita ei cauzalitate nu explică origina materiei, până acolo până unde logica noastră nu poate infirma adevărul: Dumnezeu este. Dumnezeu e spirit. Spiritul guvernează lumea, cosmosul, nu materia determinată și organizată.

Astfel, cerul pozitivistilor, al materialismului istoric, acest Eden în care Eternul nu mai coboară, nu este decât patria nemuritoarei desnădejdi.

Vieța deci nu mai are sens. În granițele celei ea își năruie Cerul ei.
Și atunci, care este ancora să ne debarce la limanul unei existențe fără suferință?
De ce jucăm noi, aici, pe pământ, această infinită dramă, mereu aceeași?
E necesară suferința?

Conține într'ansa poate germeul salvării noastre? Este atunci mijloc, sau scop în sine?
Cele două mari religii care au ca problemă centrală suferința — *budhismul și creștinismul* — cum desleagă ele problema în sine?

Amândouă aceste religii, singurele spiritualizate în cel mai înalt grad, au ajuns la o inteligență a durerii.

Dar, pe când budhismul tratează problema durerii fără Dumnezeu, creștinismul nu o rezolvă decât prin corelativul ei divin.

Budhismul ne învață că este la origina vieții însăși, o putere amorfă și oarbă, care pentru a se realiza în această lume, ar fi produs indivizii care suntem, fără să se intereseze de condiția existenței noastre.

De unde rezultă că existența individuală este nesatisfăcătoare. *A trăi este egal cu a suferi.* Oamenii, deci, din necunoaștere cred în realitatea ființei lor; crezând, ei acționează; acționând, ei au o falsă conștiință a individualității lor și împărtășesc senzații care aduc dorințe; dorința aduce *atașarea și atașarea — suferința.*

Astfel ei trebuie să se despartă, să se interiorizeze în sentimentul mizeriei lor de indivizi și printr'o asceză sistematică, nu numai să învingă pasiunile lor, dar să suprime existența individuală în însuși izvorul ei, omorând în ei dorința de a trăi, pentru a nu mai ajunge riscul vreunei renașteri.

Dar budhismul este religia milei pentru aproapele, nu în sensul promovării vieții acestuia, ci în sensul promovării morții, pentru că ceea ce-și propune această doctrină este de a omori în oameni dorința de a trăi, de a-i ajuta să se nimicească în eterna uitare. În absența oricărei prezențe, cu simțurile mute, cu mințea goală, cu șgomotele exterioare anulate, budistul ascultă tainicul său infinit. Și după furtună, doborât, va murmura ca și Budha: nu tremura sufletul meu la atingerea morții! Fii ca spectatorul care se scoală și pleacă fericit de acest teatru banal și de șgomotul său, pentru a respira în slăbșit liniștea și noaptea!

Să dormi, să uiți! Să scapi de obsesia alergării spre un bine etern și niciodată de ajuns. În neant se poate întrevedea forma fericirii care te cheamă, în marele ocean liniștit al Nirvanei. Singur, singur, fără Dumnezeu! Nimic svărlit în marele nimic!

Gest de negație, în realitate gest de chemare revelatoare către o voință de vieță, de vieță supremă și eternă.

Dar creștinismul cum vede suferința? Mereu un scop pentru delinirea vieții, pătrunsă de sensul unei umanități zidită din dragoste și adevăr, forme și sensuri ale prezenței lui Dumnezeu în om. Isus și-a pecetluit doctrina prin gestul suferinței totale, a sacrificiului de sine. Dar Golgotha nu înseamnă numai răstignire, ci și *înviere*. Și în sensul religiei creștine, suferința nu mai este un act de negație a vieții, ci scop; ea devine *creatoare*. E singura ei rațiune. Fără ea oamenii n'ar mai încerca filiația divină.

Ceea ce face mărimea oamenilor, este mizeria lor; și ceea ce face mizeria lor, e *grandoarea* lor.

Dar am amintit că suferința creează.

Toți profeții, inițiații omenirii au creat o operă răsbătătoare prin veacuri, tocmai pentru că au ars în flacăra mistică a suferinții.

Și dacă avem o misiune, un destin aici, pe pământ, este numai acela de a ne creia pe noi înșine, de a realiza umanitatea noastră.

O astfel de operă nu se poate implini fără dibuiri, fără renunțări, dinafară sau dinlăuntru, fără suferințe.

Iată că, în acest fel, suferința devine o *metodă*. Și o metodă nu numai de creație, dar o metodă de educație. Fiindcă educație înseamnă *iubire*, iar iubire înseamnă numai *suferință*.

Dar să renunțăm să culegem floarea de teama spinilor ?

A răpi omului stilul său interior, suferința, înseamnă a-l condamna să abdice dela destinul său; înseamnă să-și amorțească sensibilitatea sa naturală, să rătăcească în efemer, sau să se falsifice, cheltuindu-se într'o eternă copilărie, devenind astfel un pretext de joc, animalul pur.

În orice suflet pe unde a trecut suferința, sunt urme de purificare, de nobleță. Înălțare, frumuseță morală, generozitate și un mai larg orizont. Observăm acest fapt în viața oamenilor iluștri a căror existență este numai un veșnic pretext de suferință, căci este în viața acestor oameni o nobilă artă de a suferi.

Nu, nimeni nu trebuie să abdice dela suferința creatoare, care e legea naturală a omului; ea măsoară omul.

Și pentru tot ceea ce înseamnă, pentru sine și cei creați de dânsul, omul trebuie să-și trimită inima, mesaj, în toate suferințele.

TEXTE ȘI SCRISORI

Șt. O. Iosif începe să traducă pentru teatru

de

Olimpiu Boitoș

Publicarea documentelor intime, cum este corespondența particulară a cuiva, este adeseori un păcat împotriva unui elementar simț de pietate și de discreție față de acea persoană. Într-o scrisoare particulară omul își expune uneori părți ascunse ale vieții sale, — și ascuns nu înseamnă numai decât reprobabil sau odios. Unul prieten sau unul protector, omul își împărtășește cele mai intime gânduri și simțăminte, determinate de o mare aspirație sau de un dureros impas al vieții, și chiar atunci când mărturisirea cuprinde elemente pe care el ar fi dispus să le desvăluie și unul cerc mai larg de cunoscuți, felul în care sunt expuse acestea diferă dela un caz la altul. Omul s'ar face foc de necaz, poate, dacă ar ști că prietenul sau protectorul a comunicat unei singure persoane străine taina scrisorii sale, în forma autentică a sincerității sale, — dar dacă i s'ar spune că răvașul îl va fi dat în vileag, pe calea tiparului!

Și totuși obiectul acesta de a pătrunde în viața intimă a cuiva, pe calea corespondenței particulare, de a ridica vălul tăcerii și a chema lumea să vadă ceea ce se ascundea sub acest văl, este atât de înrădăcinat încât ezitare nu mai poate exista. Curiozitatea indiscretă și vicioasă a pesterității pândeste cu deosebire pe scriitor, — pe slujitorii artei în general — și justificarea ei este biografia omului de creație sau studiul psihologic al actului de creație. Adeseori această expediție se întoarce, pe lângă bagajul de date documentare, cu o recoltă de piese care constituie ele înșile opere de artă, și astfel patrimoniul artistic al omului de litere — sau al artistului în general — a sporit, spre gloria numelui său înscris în istorie. Și cine se mai gândește atunci la păcatul împotriva simțului de pietate sau de discreție!...

Aceste reflexii, banale de altfel, ne-au fost provocate de două scrisori ale lui Ștefan O. Iosif, aflate în corespondența lui Andrei Bărbăntu dela Biblioteca Universității din Cluj—Sibiu.

Ele sunt din perioada când poetul resimțea din ce în ce mai mult greutatea vieții. Poate că aceste greutăți nu l-au cruțat niciodată, dar vine o vârstă când umerii omului încep să se îndoale și povara lor apasă deci tot mai mult. Andrei Bărbăntu îi fusese profesor la școlile din Brașovul natal, și un profesor de mare prestigiu. Iată elementele care l-au determinat pe delicatul Șt. O. Iosif să-și deschidă inima.

Din întâia frază ne întâmpină „mizeriile” existenței sale precare. Ca să încerce a le înălțura, poetul s'a apucat să traducă piese de teatru din literatura germană, gândindu-se că reprezentarea acestor piese ar putea aduce beneficii din care să se împărtășească și traducătorul. Poezii mai tradusesese el, dar acelea nu-l puteau aduce decât gloria postumă a înmănușării lor într'un volum. Cu teatrul stă altfel lucrul...

S'a mai gândit apoi că în Ardeal există o asociație pentru promovarea teatrului: „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român”, care ar putea avea nevoie de condela său

meșter la potrivirea cuvintelor în versuri, atât la operele originale cât și la traduceri. Și s'a oferit să traducă pe „Wilhelm Tell” al lui Schiller.

Oferita lui n'a avut ecou. Dar Iosif nu putea renunța la acest virtual mijloc de existență și lansează un nou strigăt de ajutor, de astădată „tubitului” său profesor Andrei Bârseanu și pe temelul altui manuscris. Nevoia îl face să fie categoric: așteaptă un răspuns „fără amânări” și, cu înlmă strânsă, își spune tot amarul: „Am fost un copil nerecunoscut al Ardealului — nimeni nu mi-a întins o mână de ajutor — și Dumnezeu știe dacă n'am avut adeseori cea mai mare nevoie!”

Dar iată textul întreg al scrisorii:

Mult stimat și iubite domnule Bârseanu,

În puținele mele ceasuri libere, netulburate de mizerii, am tradus drăgălașa Pastorală a lui Goethe „Die Launen des Verliebten”, însuflețit mai ales de gândul că ar fi foarte nemerită pentru reprezentațiile de diletanți care se dau prin Ardeal. E o traducere în versuri, conștiincioasă, chiar dacă pe ici colea se abate puțin dela textul original.

Mă gândesc acum, oare n'ar fi dispusă „Societatea p. fond de teatru” să mi-o cumpere și s'o tipărească? M'am mai adresat odată d-lui Blaga, mi se pare, crezând că Societatea ar putea să mă pună în condiții de a traduce Wilhelm Tell, — dar lucrul a rămas baltă. Aș dori să știu dacă pot spera ceva — fără amânări — din partea asta, pentru-ca, altminteri, să-mi caut un editor.

Am fost un copil nerecunoscut al Ardealului — nimeni nu mi-a întins o mână de ajutor — și Dumnezeu știe dacă n'am avut adeseori cea mai mare nevoie!

Un mic semn de atenție de acolo mi-ar da poate curaj, m'ar mai înviora o leacă, mi-ar asvârli o rază pe drumul ce mi se închide din toate părțile și care, astăzi, nici nu mai știu aproape unde o să mă scoată.

Iertați-mă că vă scriu acestea. Dar mă adresez bunului meu fost profesor pe care l-am iubit și l-am cinstit întotdeauna.

București, 14 Oct. 1906.

Fundația Universitară Carol I.
Str. Vămii 1.

Al Dvoastră devotat

Șt. O. Iosif

Glasul poetului n'a răsunat în pustiu de data aceasta. Andrei Bârseanu și-a făcut datoria și i-a deschis fostului său elev cariera de traducător de teatru și, poate, de autor dramatic în același timp. Căci plesese originala ale lui Iosif, scrise de el singur sau în colaborare cu D. Anghel, au apărut după întâia traducere. În schimb s'a ales și el cu oarecari informații dela tatăl lui Iosif, privitoare la unul din dascălii celebri ai școlilor din Brașov: Gavriil Munteanu.

Despre toate acestea ne lămurește a doua scrisoare a poetului, din pragul noului an:

Iubite domnule Profesor,

După o zăbavă de tocmai 2 luni, mă îndur — în sfârșit — să vă trimit traducerea. Poate aș mai fi ținut-o în săltar, dar n'am încotro.

V'aș fi foarte recunoscător dacă ați putea interveni pe lângă „Comitetul Soc. p. f. d. teatru” ca să-mi trimită chiar din săptămâna aceasta onorariul. Cât privește tipărirea, aș dori mult să am corectura din urmă, pentru a-i face eventuale mici îndreptări.

Dacă traducerea de față va avea norocul să placă, eu m'aș angaja cu dragă inimă să fac și altele, ajutând — după puterile mele — la înjghebarea unui repertoriu clasic.

Vă trimit totodată și amintirile bătrânului despre G. Munteanu. Sunt cam puține date, totuși cred că vor avea oarecare interes pentru studiul Dv.

Vă rog mult să mă scuzați că am întârziat așa cu trimiterea lor.

În așteptarea unui răspuns, vă mulțumesc pentru osteneala și multa bunăvoință ce mi-ați arătat-o și rămân

al Dv. fost elev recunoscător

Șt. O. Iosif

București, 8 Ianuarie 1907.

Pastorală lui Goethe tradusă de Iosif a apărut apoi, sub titlul „Dragoste cu toane”, încă în cursul anului, în „Biblioteca Teatrală” pe care Societatea pentru crearea unui fond de teatru român o edita la Brașov. În colecție ea poartă Nr. 11.

În același an au mai apărut apoi: „Legenda Funțgellor” la Iași — în colaborare cu Anghel — „Zorile” la București; în anul următor: „Cometa” — în colaborare cu Anghel — și „Tanhäuser” al lui R. Wagner la București etc. „Wilhelm Tell” tot la Brașov s'a tipărit, dar numai în 1913.

VIRGIL FULICEA :

Pavel Dan

GÂND ȘI FAPTĂ

Universitatea și viața socială

— Rolul Universității în funcțiunile de timp și cerințe sociale —

Universitatea e privită de multă lume ca o instituție de înaltă cultură, care nu-i direct și apreciați influențată nici de timp și nici de cerințele sociale ale unei epoci. Multă lume înclină chiar să considere ca o caracteristică — și o caracteristică în bine — a universității funcționarea ei în afară de influența factorilor timp și cerințe sociale.

Văd cu totul altfel raporturile dintre universitate și factorii ambianți. Și cum cunoștințele, sau chiar simplele vederi și păreri, nu trebuie să fie și să rămână un bun pentru desfătarea proprie, voi căuta să arăt că, nu numai că universitatea nu funcționează în afară de influența factorilor timp și cerințe sociale, dar dimpotrivă, că universitățile au fost și sunt întemeiate, organizate și reorganizate sub influența imperioasă a timpului și a cerințelor sociale ale unei epoci.

În acest scop, îmi voi permite să iau exemple din diferite timpuri și locuri, dela începutul vieții universitare și până în timpurile noastre.

• • •

Un prim exemplu de influență a timpului și a condițiilor sociale față de universitate e oferit chiar de numele acestei instituții de înaltă cultură și educație, care-i *universitatea*.

Acest nume, universitate, pe care-l repetăm într'un înțeles care nu-i de loc înțelesul primordial, de origină; a fost dat unei instituții de învățământ cum a fost cea înființată de *Pierre Abelard* în secolul al XII-lea sau cea fondată de *Robert de Sorbon* la 1257 la Paris, la Sorbonne, ori cea din Bologna din secolul al XII-lea, sau cea din Padua din secolul al XIII-lea.

Aceste instituții de învățământ, în primul rând *teologic*, conform cerințelor timpului, erau comunități, corporații, bresle de studenți și profesori numite *Universitas*. *Universitas* însemna deci corporație, comunitate, breaslă.

Pe lângă învățământul teologic s'a adăugat mai apoi și învățământul de *arte, drept și medicină*.

La început universitățile se înființară cu autorizația papală și se bucurau de sprijinul papalității. Mai târziu a intervenit și regalitatea ca factor de influență în viața universitară.

Așa, de exemplu, *François I-er* dorind să deie o anumită direcție instituției La Sorbonne, a introdus în ea lectori regali. Această introducere a determinat un conflict, care s'a terminat cu retragerea lectorilor și înființarea unei alte instituții cu vederi mai largi, *Collège de France*.

Charles IX dă o atenție deosebită facultății de teologie din La Sorbonne, trecându-i cenzura. Prin această cenzură a trecut de exemplu, *Discours de la Méthode (Descartes)*, *L'esprit des lois (Montesquieu)*, *L'Histoire Naturelle (Buffon)*, *L'Encyclopédie (D'Alembert, Diderot)*.

La Sorbonne a fost imitată și multe universități au fost întemeiate și organizate după tipul realizat de ea. Chiar și universitățile din Oxford și Cambridge au fost influențate de exemplul viu oferit de La Sorbonne.

Cu toată autonomia spirituală foarte pronunțată ca caracteristică a acestor două universități, totuși statul englez a intervenit — determinat de necesități de stat — instituind în aceste universități catedre de istorie modernă și numind maeștri de limbă strelnă, în vederea pregătirii tineretului englez pentru cariera diplomatică.

În timpul reformei și al renașterii s'au înființat multe universități având caracteristica timpului, a epocii, iar altele mai vechi s'au îndreptat în direcția aceasta.

În 1527 se înființează la Marburg prima universitate protestantă. Denis Papin, marele învățat francez, părăsind Franța, a ajuns profesor la Marburg. La 1607 se înființează la Giessen — situat numai la 30 de km de Marburg — o universitate luterană pură. Universitatea din *Heidelberg*,

înființată în 1346 în felul celui de la Paris (La Sorbonne), se îndreaptă în secolul XVI-lea către ideile reformei și renașterii. Melancton a fost chemat la universitate.

La *Tübingen* se înființează în 1477 o universitate pentru *cultivarea rașunii umane*; iar la *Jena* se înființează în 1538 o universitate pentru cultivarea spiritului larg și al libertății prin excelență.

Dar din multe exemple țin să nu scap din vedere unul.

În 1791 directoratul închide școlile din La Sorbonne. În 1792 comunitatea, corporația, universitatea La Sorbonne e desființată.

La Sorbonne e desființată odată cu toate Corporațiile.

În 1821 regalitatea redă La Sorbonne Instrucțiunii publice. În 1886 parlamentul - pe cale bugetară - suprimă facultatea de teologie, prin care s'a înființat La Sorbonne.

Mai țin să completez acest exemplu cu câteva indicații despre universitatea din *Jena* dela începutul secolului al XIX-lea.

În aceste timpuri la *Jena* se vorbea și se conchidea în sensul dezvoltării forțelor morale și fizice pentru serviciul patriei. *Jena* avea pe Schiller printre profesori și se bucura de deosebita atenție a lui Goethe.

Dar așunși până la începutul secolului al XIX-lea și vorbind de această universitate de la *Jena*, ne mai vine un elocvent exemplu, oferit tot de această universitate, cu privire la raporturile dintre universitate și ambianța socială.

Universitatea din *Jena*, prin marele ei profesor și învățat *Abbé* a stabilit puncte de colaborare cu întreprinderile *Zeiss*. Prin această colaborare s'au putut face, doctări, investiții și creații multiple de o importanță considerabilă și cu rezultate admirabile, atât pentru cercetări cât și pentru buna stare materială în general.

Exemple de adaptare a organizării universității cerințelor timpului, epocii și chiar cerințelor regiunii, în care funcționează universitatea, se găsesc considerabil de numeroase în toată Europa, în America și chiar în Asia.

Universitatea din Cambridge are printre multe ei facultăți și facultate de științe tehnice și facultate de agricultură. Universitatea din Edinbourg are alături de facultatea de științe, științe tehnice, mine, metalurgie, chimie tehnică, agricultură, științe forestiere, etc.

Universitatea din Gand are anexată facultății de drept o școală specială de comerț și facultăți de științe fi sunt anexate: Școala de geniu civil, de mine și școala de arte și manufactură.

Universitatea din Liège are, în afară de facultatea de științe, o facultate de științe aplicate. Țin să mai citez institutele de științe aplicate anexate universităților din: Grenoble, Lille, Lyon, Nancy.

În fine, universitățile de peste ocean nu rămân la cele 4 facultăți tradiționale și organizarea lor asigură un învățământ variat și de diverse grade, corespunzând cerințelor multiple ale regiunii respective.

Această organizare se vede chiar în Japonia, unde printre facultăți se găsesc și cele de: tehnică, agricultură, comerț sau se găsesc asociații de discipline, știință și tehnică, știință și agricultură.

Pentru a încheia seria exemplilor, țin să aduc încă exemplul organizării universității din *Posen* de regiunea actuală național-socialistă din Germania.

A înființa la *Posen* o universitate centrată de o facultate de agricultură, c'un rector dat de facultatea de agricultură și a dota această facultate într'un mod extraordinar de bogat, înseamnă a stabili o indicație precisă a rolului acestei universități, în regiunea unde a fost înființată. A înființa apoi catedre pentru cunoașterea poporului rus, poporul vecin dela răsărit, din punct de vedere etnologic, istoric, cultural, social și politic, înseamnă a da universității un caracter funcțional în raport direct cu locul și cerințele timpului, epocii.

De sigur, după atâtea exemple luate din alte părți, ne-am putea prea bine întreba, *dar la noi?*

La noi, după cum știm cu toții, universitățile au, în general, misiunea - ușor de înțeles la începutul vieții noastre de stat modern - de a da funcționari, slujbași. N'am ajuns până acum să avem curajul necesar pentru a da tinerimii un învățământ care să nu o ducă, în afară de rari excepții, la o ocupație de slujbaș și încă de slujbaș cu caracter de birou.

Nu scap din vedere indicația dată de universitatea din Iași prin secția tehnică a facultății de științe sau prin Institutul de chimie agricolă, ajuns apoi facultatea de agronomie dela Chișinău, depinzând însă de universitatea din Iași.

Am încă destul de vie în minte încercarea primului congres - de după unire - al Asociației profesorilor universitari de a aduce în discuție - și eventual de a trece la realizări - stabilirea de raporturi între viața noastră economică și universitate. Această încercare atât de bine intenționată și atât de binevenită și oportună pentru unul dintre noi profesorii, n'a avut însă urmări fecunde.

Această absență de urmări fecunde arată, în primul rând, că lumea noastră universitară nu era încă pregătită în această direcție.

Și pentru că vorbesc de această absență de urmări fecunde, ținând seamă că vorbesc într'o revistă din Transilvania, e bine să spun că fără urmări fecunde au rămas și încercările voloase din universitatea clujeană de a ajunge la o organizare a învățământului după alte principii de cât cele cunoscute la noi și predominante la cele două universități din vechea țară.

Cine a trăit în lumea universitară clujeană în acele timpuri de avânt, de dorință de a creia și de mare încredere în viitor de după 1919, cine a văzut în acele timpuri profesorii clujești strâns uniți, venind în număr mare la congrese, cu chestiunile studiate și cu încheerile formulate în așa mod în cât se impuneau dela sine, poate aprecia just substratul sufletesc clujean!

Nu era nici de negat și nici de ascuns, că lumea universitară clujeană țintea și doria nu numai de a evidenția viața ei universitară și de a porni curente, dar țintea și doria mai ales de a imprima acestei vieți universitare clujene o dezvoltare după motivele locale și a-i asigura o funcționare specifică regiunii, epocii, timpului.

Fără îndoială că atitudinea, comportarea lumii universitare clujene putea să fie prea bine și a oricărei din celelalte universități din țară; fiecare din aceste universități având, pe lângă marea misiune națională, și o menire care nu poate fi înțeleasă în afară de motivele date de: regiune, epocă, timp.

La toate aceste manifestări și atitudini, la toate aceste tendințe s'au opus în continuă creștere insistențele de unificare atât din afară cât și din universitate, cari încetul cu încetul au micșorat avântul și buna dispoziție de creație inițială.

Au rămas însă, cu toată constrângerea impusă de cerința imperativă de unificare, realizări și creații multiple, cari vorbesc destul de limpede și precis ce ar fi putut ajunge în viitor opera universitară clujeană.

Îată și câteva exemple în această privință.

Colaborarea între facultăți. Profesori dela facultatea de științe asigurând cursuri de fizică și chimie la facultatea de medicină.

Profesori dela facultatea de litere asigurând cursuri de sociologie și psihologie la facultatea de medicină, aceste cursuri constituind o inovație programatică.

Schimbările programatice, pline de curaj, anticipând reforme din alte părți, ca introducerea biologiei ca materie programatică la medicină în locul zoologiei și botanicii medicale.

Eliminarea învățământului de patologie internă și externă printr'o patologie generală concepută unitar, totalitar.

Predominanța învățământului practic față de cel teoretic.

În sfârșit creațiuni ca: Institutele de speologie, radiologie, psihologie, balneologie sau ca: muzeul limbii române, muzeul etnografic, muzeul botanic și grădina botanică și Extensiunea Universitară.

Aceste câteva exemple nu fac decât să contureze și să caracterizeze spiritul creator al universității clujene.

Evident că pentru a da o bună organizare universității, corespunzătoare cerințelor timpului și locului, trebuie, pe lângă pregătirea necesară scopului a lumii universitare, să fie asigurat și concursul larg al factorilor locali.

Agricultura, industria, comerțul, marea finanță, cooperarea trebuie să fie în legătură cu universitatea și dezvoltarea ei să meargă în acord cu toate aceste ramuri de activitate profesională și socială.

Fără îndoială că suntem încă departe de aceste posibilități, cari în alte părți sunt de mult realizate.

La noi, nici cel puțin studenții cari au beneficiat de ajutoare materiale din partea universității, ajuși odată oameni cu bune și frumoase situații materiale, n'au simțit și înțeles până acum că au marea obligație de a achita universității cel puțin datorita din timpul studiilor.

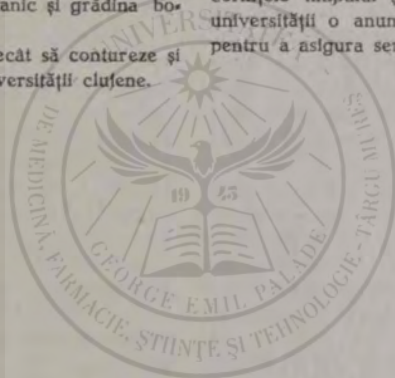
Să mai vorbesc de numărul redus al donațiilor și fundațiilor pentru universitate?

Nu mai arăt decât - în treacăt - importanța unui oficiu de plasare a titrațiilor universității - pregătiți prealabil - răspunzând la cererile care s'ar face universității de serviciile publice și private din țară.

* * *

Îată în linii mari și sper destul de luminoase, cum se pot vedea și înțelege raporturile dintre universitate și cerințele timpului și vieții sociale, raporturi cari impun universității o anumită structură și o anumită funcțiune pentru a asigura serviciile vitale în dezvoltarea unei țări.

MIHAI A. BOTEZ

CRONICI

Istoria literară a domnului G. Călinescu*)

Apariția unei istorii literare, de largă cuprindere, este fără îndoială unul din momentele cele mai grave și mai adânc semnificative pe care le străbate o cultură. Cu atât mai mult, când fenomenul se petrece în cadrul unei literaturi tinere — în care reușita unei astfel de întreprinderi poate fi un prim semn de maturizare intelectuală.

Cu justificată curiozitate am urmărit deci reacțiunea intelectualității românești la apariția unei istorii literare care — prin materialul folosit, prin numele autorului ca și împrejurările și modul în care era pusă în circulație — avea tot dreptul să se socotească *prima* încercare de acest fel în viața noastră culturală. Mărturisim dintru început nedumerirea de a nu fi întâlnit, în tot ce s'a scris până acum, decât superficialități, atacuri lipsite de orice urmă de obiectivitate și uneori chiar urbanitate, glume sau paradoxuri amuzante, dar întru nimic concludente, sau dimpotrivă, o extaziere de ciudat primitivism literar. Ori, nu folosindu-și unele din armele preferate poate fi combătut d-l George Călinescu sau „Istoria literaturii române”, așa cum ne-o prezintă domnia sa.

În această atmosferă, singurul bun câștigat din amplele comentarii ivite în marginea acestei istorii literare — este afirmația domnului Octav Șuluțiu că o istorie a literaturii române nu se poate încă scrie. Nu ne oprim la strânsa argumentație care determină această concluzie a criticului brașovean, cu atât mai mult cu cât socotim că o bună parte a afirmației este anulată de însăși opera care a determinat-o. Rămâne totuși un punct de vedere care trebuie discutat și care deocamdată este singurul valabil ce se opune realizării domnului Călinescu.

În limita spațiului disponibil, vom căuta deci și noi a aduce câteva obiecțiuni — cu caracter mai mult adnotativ decât critic, socotind că o atare atitudine este mai potrivită unui articol de revistă — în fața unei opere de proporțiile celei a domnului Călinescu. De altfel, cu suficientă răbdare, socotim că se vor găsi totuși și intelectuali — literați cărora timpul și cadrul să le permită o discuție în jurul acestei cărți — alta decât cea obișnuită.

Pentru cetitorul care ne va urmări în cronica noastră, socotim necesar să fixăm dintru început principiul estetic pe care d-l Călinescu îl pune la baza lucrării sale. Citându-se, cu justificată și obișnuită modestie, autorul afirmă

în adevăr în prefața lucrării sale: „Istoria literară este o istorie de valori și ca atare cercetătorul trebuie să fie în stare întâi de toate să stabilească valori, adică să fie un critic” (pag. 6). Respingând deci istoria care în elanul de erudiție „rămâne o seacă cronologie”, d-l G. C. se afirmă partizan al istoriografiei literare care „la temelie rămâne o operă de creație critică” (pag. 7).

Atitudinea se cuvine dintru început subliniată, căci ea este izvorul prim al marilor calități ca și al marilor deficiențe întâlnite în această istorie literară. De altfel, cu o vagă intuiție a rezultatelor pe care procesul de selectare pe scara valorilor estetice le va da, d-sa rotunjește o vagă scuză: „Epoca modernă e cea mai iritantă și e cazul a asigura pe toți că am pus cea mai strictă nepărtinire, unită cu voința cea mai caldă de a afirma talentul oriunde s'ar afla”.

Acest criteriu: *al ierarhizării de valori* și ca atitudine personală; *obiectivitatea*, sunt principalele aparate cu care d-l Călinescu își pune în practică vocația: „istoria literară nu se poate face decât de un singur autor cu vocație” (pag. 7).

Vom vedea imediat în ce măsură îi servesc aceste principii, dar mai ales în ce măsură se servește d-sa de ele!

Deocamdată, ținem însă să subliniem rezultatele mai mult decât remarcabile pe care aplicarea strictă a lor o dă. Câștigul se resfrânge în mod egal asupra „Istoriei literare” a domnului Călinescu, cât și asupra culturii românești pusă în fața unor judecăți de valoare cu toate perspectivele de a se împământeni și definitiva. Din aceste pagini, nu ne este greu a sublinia caracterizarea subtilă și bogată în informații a operei lui Antim Ivireanu (p. 16—18), a lui Gr. Ureche, Neculce, Miron Costin, a cronicarilor munteni; suculentul examen critic la care este supusă opera lui Cantemir, Dosofteiu, Budai Deleanu, Dinicu Golescu, C. Conachi, G. Asachi, Iancu Văcărescu, Vasile Cârlova, I. E. Rădulescu, C. A. Rosetti.

Va surprinde poate grija cu care cităm și nu ne îndoim că se va obiecta că reușita — până aproape de ireproșabil — a primei părți a operei domnului G. C. se datorește faptului că în întinderea acestei perioade există formulată o opinie critică, există cu alte cuvinte o sumedenie

G. Călinescu: *Istoria literaturii române*. Dela origini până în prezent. Fundația Regală pentru Literatură și Artă. 948 pp. 950 Lei.

de „locuri comune” ale istoriei literare. Afirmatia ar fi nedreaptă. Într'un domeniu al sfințelor mediocre etichete critice, pe care nimeni nu îndrăznește a le mai șterge de pe, d-l Călinescu vine cu o informație corectă, cu o judecată pătrunzătoare și chiar dacă nu răstoarnă valorile, limpezește anumite zone întunecoase, comentează ca și când nimic nu s'ar fi spus încă, ierarhizează, așa încât chiar și atunci când „noutatea” este de natură pur terminologică, paginile capătă un aspect de reconfortantă prospețime.

De sigur că la această impresie contribuie în largă măsură sărăcia studiilor monografice, virginitatea anumitor creațiuni cunoscute numai din eternele „formule-definiții” didactice.

Distincțiile sunt însă uneori de real interes; cităm la întâmplare un exemplu: la capitolul Vasile Cârlova, asupra poeziei căruia a stăruit atăta timp numele lui Volney, istoria domnului Călinescu rectifică și identifică adevărata operă ce influențează pe „cântărețul” nostru „de ruine”: Delille.

Că reușita se datorește numai strictei dependențe a autorului de principiile inițial enunțate, poate convinge și faptul că seria acestor integral realizate pagini critice poate fi continuată până la contemporani; notăm astfel capitolul Gherea, capitolul Vlașuță, N. Iorga, O. Topârceanu, Paul Zarifopol, Ioachim Botez.

Cu o remarcabilă viziune de ansamblu și cu o fină înțelegere a corespondențelor spirituale, d-l Călinescu reușește — dublat bine înțeles de îndrăzneala-i critică — să amendeze până la desființare mentalitatea comună, oferind în același timp sugestii de vădit interes.

Cine ar fi afirmat bunăoară că acele cronici vulgare din sec. XVIII, care se ocupă cu omorârea lui Grigore Ghica, „premerg unei poezii bufone ce merge din această epocă prin Pan și Caragiale până la Arghezi și Barbu” (pag. 57) sau că obscurul Radu Ionescu descriind „clavirul răsunător la care cântă fecioara în delir” este „un precursor foarte îndepărtat al lui Bacovia” (pag. 299)? Cine ar fi susținut azi că „puțină, impopulară, proza lui D. Anghel este excepțională și revoluționară. Fără ea nu s'ar înțelege proza de mai târziu a lui T. Arghezi” (pag. 611)?

Am apropiat înadins aceste exemple, într'un cât ele definesc nu numai posibilitățile autorului, dar mărturisită-i tendință de a reliefa o anumită tradiție spirituală românească. Și încercarea este fără îndoială demnă de toată considerația.

Dar, puțin cu două tășuri, procedeul acestor asocieri și stabiliri de filiațiuni se întoarce uneori contra proprietarului, servindu-i afirmații cu vesel efect asupra cetitorilor. Bunăoară, bătrânul schivnic Macarie scriind migălit deasupra mesei lui de piatră „ce fel și cum s'au întâmplat acestea, vino-mi în ajutor cuvântule...” face „omerică invocatie” (pag. 19). Aceasta, deși probabil d-l Călinescu știe că plata „invocatie” a călugărului este generală în scrisul secolului și că deci acesta n'avea nevoie să alege la Omer. Dar, d-sa ține neapărat să sperie pe bieții cronicari. De aceea sfătosește scriitor de fapte domnești Gr. Ureche îi spune că este „evoluționist în istorie, în sens biologic” (pag. 20), lui Miron Costin că este „machiavelist în politică”, iar pe Kir Gavriil care viind în Țara Românească în sec. XVI a scris o viață a Sft. Nifon îl acuză că „profesează un adevărat claudelism” (pag. 31).

Jucăuș și bine dispus, d-l Călinescu nu strecoară glume numai în rândurile cronicarilor, — atât de demne de elogiat, altminteri. Ocupându-se de d-l Adrian Maniu, d-sa dă dovada unei imaginații atât de bogate, încât nu

știm cum să punem mai bine în valoare un pasagiu ca acesta: „ca și Th. Gauthier, Adrian Maniu este un artist plastic refulat ce se consolează în poezie. Dar de ar fi ales paleta, n'ar fi fost un Delacroix, ca poetul francez, (sic!) ci un pictor din sec. XIV ori un iconar bizantin”... (pag. 740). Valoarea logică a afirmației întrece de sigur cu mult valoarea-i ierarhizant estetică.

De sigur că toate aceste veselii critice nu sunt scâpări; noi cel puțin credem a le da interpretarea justă socotindu-le un soi de oaze răcoritoare, cu larghețe oferite mediocrului cetitor român, pentru drumul lung și obositor al acestui studiu.

În aceeași categorie instalăm și jocul de-a v'ați-ascunselea pe care d-l Călinescu îl inițiază în jurul originii scriitorilor. Socotind prea mic probabil numărul evreilor comentați, d-sa se mai distrează uneori. Spre exemplu: Cezar Boliac „unii spun că era evreu” (p. 233), dar câteva rânduri mai jos se arată originile familiei boierești, naționalismul căruia i se dedică, pentru a conchide că „nu i se cuvine a i se suspecta simțimintele” și jumătate din afirmația cunoscutului istoric: „unii”, cade singură. Cât despre Vasile Alecsandri era evreu — într'un rând al cărții domnului Călinescu, bine înțeles, — pentru ca mai jos două rânduri, să fim lămuriți că actele în acest sens sunt „inexistente”, că totul este o „bărfeală fără vreo urmă de dovadă măcar” (p. 252). Paul Sterian însă rămâne evreu, într'un cât autorul uită să termine „jocul” și să revină, amintindu-și că „actele nu există”.

D-l Călinescu nu este numai un om glumeț uneori și victimă a propriei sale metode alteori; d-sa este și om inteligent. De aceea își îngăduie să fie și ironic sau de-a dreptul răutăcios câte odată. Și domnia sa — familiar, de când cu istoria aceasta literară, cu toată lumea — își varsă de sigur verva asupra primului care-i cade sub condeiu. (Vorba domniei sale care cu un ochi ager vede pretutindeni „refulați” și „freudieni”: trebuie să avem de-a face cu „un epigramist refulat care se consolează în critica literară”). Așa la pag. 19 ispășește Petru Rareș, la pag. 20 e rândul lui Grigore Ureche. Făcând biografia lui A. D. Xenopol, după ce amintește originea evreească după tată, d-l C face o revelație descoperire a românismului lui Xenopol „Mama Vasiliu are și ea sânge grecesc. Tocmai acest amestec a îngăduit asimilarea totală a fiului, care este un naționalist sincer, ba încă antisemit”... (pag. 384).

Pornit pe seria acestor descoperiri, d-l Călinescu ajunge la Caragiale și are în sfârșit ocazia de a se bucura că nu numai Ion Luca este fiu natural, ci „la rândul lui Caragiale strică și el ambiția fiului său Matei, pe care-l face în afara căsătoriei” (pag. 431).

Alteori însă, surâsul ironic al criticului capătă o nuanță de perfidie ce se cuvine dată pe față. Bunăoară, d-sa crede că „Nu-i greu să se vadă la Nichifor Crainic ticul de cugetare al lui Ibrăileanu, al lui Gherea” (pag. 790). Pentru cetitorul neprevenit sau chiar numai pentru cel grăbit, se cuvine subliniată această răutăcioasă sugestie care apropie gândirea unuia dintre fondatorii naționalismului român de ceea ce însuși d-l Călinescu numește „tic intelectual”, al celor doi critici socializanți.

De altfel, ocupându-se de „Gândirea” diabolica perfidie a domnului Călinescu se desvăluie. Spre exemplu, după ce este examinată nulitatea artistică, intelectuală, culturală a operei poetice a lui Vlașuță, d-l G. C. amintește în trecăt — și firește la capitolele respective, ca și când n'ar fi nicio legătură — că N. Crainic și V. Voiculescu,

poezii cei mai reprezentativi ai „Gândirismului”, au început sub influența lui Vlahuța, ceea ce autorul știe totuși bine a fi inexact. Un alt exemplu: în cadrul poeziilor gândiriști este pus Sandu Tudor D. Călinescu scrie cu desinvoltură: „încercând toate manierele (modernistă, ortodoxistă) cu putere de mimetism, Sandu Tudor — și aici începe neeleganța și inexactitatea care traduce reaua credință a autorului — devenise în ultimii ani *poetul oficial* al „Gândirii” (pag. 800). În această atmosferă de obiectivitate, ni se pare aproape inutil să mai subliniem că „gândiriști” de structură și formație ca Zaharia Stancu, Gherghinescu Vania, Ștefan Baciu — pentru care autorul are cuvinte de prețuire — sunt încadrați în alte pagini, la „Gândirea” fiind rezervate locuri pentru un mare necunoscut: C. Goran, a cărui ieftină poezie n'are nicio legătură cu revista amintită; pentru Paul Sterian, prezentat ca evreu și dadaist, etc.

Nu la vârsta aceasta se mai poate învăța ceea ce trebuie să fie ireproșabila cinste literară a unui critic! Măsurăm gravitatea unei atari acuzații; o măsurăm cel puțin cu aceeași atenție cu care a făcut acest lucru d-l Călinescu când — discutând doctrina ortodoxistă a domnului Crainic — a avut cutezanța să scrie: „în adevăr Gândirea a primit destui Evrei raliați, adică ortodoxizați. Concluzia deprimată a unei astfel de determinări dogmatice a etnicului este că evreul raliat cu preocupări de biserică e mai specific decât Goğa, Rebreanu, Sadoveanu, Eminescu chiar, care n'au astfel de orientări” (pag. 790). Noi ne însușim deprimarea domnului Călinescu, întâi pentru a vedea tipărită o ineptie ca cea semnalată și în al doilea rând pentru o inteligență în care încă mai credem, dar care dă o atât de duioasă dovadă de neputință de înțelegere.

De altfel, nu este singurul caz în care eleganța critică îl trădează pe autorul acestei istorii literare. Afirmațiile sale capătă uneori aspectul unor sfruntări, pe care unii de temperamentul domnului Călinescu le-ar putea numi obrăznicii, pe care noi le socotim numai — cu un termen al său — „regretabile lipse de tact”. Nu vedem ce altceva ar fi bunăoară afirmația că „Judecățile lui Anghel Demetriescu sunt ale unui *cretin*” (pag. 480). Aceasta, oricare ar fi mediocritatea celui discutat; între noi și Anghel Demetriescu există un mormânt și acesta interzice anumite epitețe, chiar de ar fi să le acceptăm în genere într-o asemenea lucrare!

Sau cum s'ar numi altfel, prezența într-o lucrare care se situează pe planul strict al *valorilor* a unui „vanzător de mărunțișuri prin iarmaroace”, „fără știință de carte”, un „cugetător” a cărui supremă contribuție orală la arta românească este: „Cilibi Moise se roagă de sărăcie de vre-o câțiva ani, ca să iasă din casă numai până se îmbracă” (pag. 214). Să fie singura justificare a fotografiei și a citării lui Cilibi Moise, originea-i ovreiască?

Nu putem — oricât am vrea — găsi alt argument din moment ce din aceeași istorie literară este exclus — pentru motive puerile și fugare — un Panait Istrati.

Și aceasta nu este singura lipsă. Un cetitor cât de grăbit va remarca cu uimire că în grija-i de valorificare, d-l Călinescu uită totuși să cântărească, oricât de superficial, opera d-lor Petre Comarnescu, C. Gane, Mircea Ștefănescu (și aceștia n'au scris în altă limbă, ca bună oară Iulia Hașdeu!) sau dintre cei tineri, Vintilă Horia.

Un lapsus al memoriei face pe d-l Călinescu să continue seria omisiunilor și să-și amintească abia la bibliografie că literatura română cunoaște și pe Ion Sân Giorgiu, Sabin Velican, I. E. Toroușiu, C. Noica, Donar Munteanu, V. Băncilă.

Generația noastră află astfel pentru prima dată — și este recunoscătoare d-lui Călinescu — că pe planul strict al valorilor spirituale nu mai are de ce cerceta scrișul lui C. Noica sau Vasile Băncilă, ci trebuie să se întoarcă spre trecut, spre Cilibi Moise bunăoară!

Nu mai puțin distractivă este ierarhizarea făcută scrișului femein. Întru cât nu discutăm gusturile într'alt fel estetice ale domnului Călinescu, nu vom obiecta lipsa de grație a fotografiilor care ilustrează acest sector literar. Este singurul domeniu în care critica noastră nu are a-l cenzura — deși ar avea a-l compăti.

Când însă d-șaa crede că scrișul femein este reprezentat în literatura română de Florica Mumuianu, Florica Obogeanu, Raymonde Han, Lucreția Petrescu, Igena Floru, noi ne îngăduim a-i aduce la cunoștință că există o scriitoare Ștefania Velisar și o alta Martha D. Rădulescu, care au lămurit (în special prima) locul pe care trebuie să-l ocupe într'o istorie literară domnia sa doamna Georgeta Mircea Cancicov sau Sidonia Drăgușanu. Și pentru că știm că vom fi în asentimentul domnului Călinescu, îi putem recomanda și romanul unei coreligionare a lui Cilibi Moise: Pânză de pânjen de Cella Serghie.

De Bucura Dumbravă nu mai amintim; de sigur d-l Călinescu îi cunoaște opera și nouă nu ne rămâne decât regretul de a ști că motivele pentru care a fost exclusă din literatură, sunt strict secrete.

Cât despre lirica femeină, așteptăm ca d-l George Călinescu să citească poemele d-nei Madeleine Andronescu — pentru a ajunge la concluzia că totuși există și o poeză de limbă românească. Și n'ar fi fost cu totul deplasat, dacă d-l Călinescu ar fi fost informat că și Coca Farago scrie versuri!

Dar, din nou, nu acestea sunt singurele nedreptăți care revoltă în cartea domnului Călinescu. Chiar autorii care au avut cinstea de a fi priviți critic de profesorul eșor pot avea unele reflecții amare de făcut. D-l Liviu Rebreanu în primul rând va trebui să-și dea seama ce grav a compromis literatura română scriind „Gorila”. Faptul că d-l Călinescu îi rezervă numai șase pagini (pline mai mult cu fotografii mari și citate), adică tot atâta spațiu (dar fără poze și citate) cât Hortensiei Papadat Bengescu și mai puțin decât lui Camil Petrescu — este o pedeapsă prea ușoară, pentru grava culpă de a fi fost presupus cu tendințe totalitare.

Nu vrem să facem critică de cântar farmaceutic; dar sunt lucruri care nu pot fi trecute cu vederea: lui Gib. Mihăescu i se rezervă un spațiu minim, exact atât de cât are nevoie autorul pentru a-l muștra aspru; lui Dragoș Protopopescu nu i se amintesc traducerile din Shakespeare și nici romanele sale; lui Aron Cotruș i se aduce acuzația de fond pur estetic a unor „reprobabile” „schimbări la față ideologice” (pag. 758); Eugen Goğa abia poate fi distins în cele câteva rânduri rezervate, căci — oricum — a-i prețui opera denotă pentru un critic „o dezorientare inițială” (pag. 769).

Pentru opera lui Ilarie Voronca sunt necesare două pagini; Radu Gyr este terminat însă scurt și clar, într'o coloană.

Lui Ion Pillat, după ce i se examinează opera, i se face această caracterizare cu iz de concluzie „e lipsit de înțelegerea fantastului, haoticului, enigmaticului și a tot ce depășește granița priceperii de toate zilele” (p. 780). Asta seamănă cu a încheia cronica noastră punând în valoare astfel munca și meritele domnului Călinescu: „e lipsit de

obiectivitate, de măsură, de informație și de tot ce depășește granița priceperii de toate zilele". Dar nouă, o astfel de atitudine ni s'ar părea și neștiințifică și neserioasă!

Așa cum socotim spre exemplu — în cartea domnului G. C. — paragrafele dedicate operei lui Nichifor Crainic, lui Vasile Pârvan și Nae Ionescu.

În special modul cu totul lipsit de decență în care autorul examinează influența profundă pe care Nae Ionescu a exercitat-o în cultura română, ca și superficialitatea îngrozitoare de care autorul dă dovadă atunci când face portretele lui Pârvan și Nae Ionescu — trebuie să dea adânc de gândit celor înclinați să considere realizată opera de față. Pentru că dacă pentru orice altă eroare se pot găsi argumente justificatoare — neînțelegerea arătată față de cei ce reprezintă începutul unei noi orientări spirituale românești, denotă o dezorientare vecină cu suficiența gravă a oricărui Nea Mitică gazetar.

În aceeași măsură nedrepte și subiective, dar de sigur mai puțin grave decât cele arătate mai sus, aprecierile făcute asupra lui Dan Botta, O. Șuluțiu, Mircea Streinul, N. Roșu. Cred că desvăluim încă o sursă a acestei atitudini observând că „iconarismul” socotit drept „vorbire încâlcită, „pestrică”, „o gândire absurdă”, „un misticism bizar” (p. 822) este bine înțeles violent criticat, ceea ce resfrânge un val de negație asupra întregii poezii bucovinene. Din acest aspru examen critic nu scapă cu față curată decât un poet cu totul accidental: d-l Traian Chelariu, care — lucru ciudat! — era singurul cu o orientare ideologică mai apropiată domnului Călinescu!

Am căutat să semnalăm aici câteva din cele mai flagrante erori pe care le făptuiește în realizarea operei sale domnul G. C. Ne-am situat pe același plan cu d-sa dacă nu i-am recunoaște și necontestate merite în această lucrare.

Fiecare paragraf are ținuta unei sinteze monografice, reprezentând puncte de vedere de care criticul și istoriograful va trebui să țină seama de-acum înainte. Pentru mulți dintre scriitorii mai puțin cunoscuți, aprecierile d-lui Călinescu sunt determinante. Să remarcăm spre ex. reabilitarea poeziei lui C. Stamati.

În general privită, opera domnului Călinescu câștigă de sigur enorm. Un vast material documentar — neîntâlnit încă în publicistica română — este pus la îndemâna oricărui cercetător. Istoria domnului Călinescu este fără îndoială de astăzi înainte singura de care se poate servi cineva în domeniul istoriei noastre literare. Materialul fotografic amplifică dimensiunile documentării.

Dar la o carte care capătă hotărât și dintru început un rol preponderent într-o literatură, s'ar fi cerut o cu totul altă ținută din partea autorului. Și nu schimbarea criteriilor ce stau la baza lucrării, ci respectarea lor. Căci noi socotim că nu se poate face — în ceea ce privește păcatele acestei cărți — o critică mai serioasă decât și face singur autorul în propria-i prefață, atunci când enunță principiile estetice care-l vor călăuzi la alcătuirea studiului său. Însuși argumentul cu care d-sa crede a desființa istoriile literare anterioare, „s'a făcut o pioasă confuzie între cultură și literatură”, anulează o sumedenie de pagini la care d-l Călinescu a muncit din greu

Nu ne stă totuși în intenție de a lăsa pe d-l Călinescu să se automutileze. Dar vom sublinia câteva contradicții care, în măsura în care desvăluiesc o vicioasă inteligență remarcabilă, denotă și o surprinzătoare inconsecvență critică.

Astfel, la pagina 65 autorul observă: „Ortodoxii vor să închidă punctele de temelie ale creștinismului în mituri autohtone, coborând familia sfântă și pe apostoli pe teritoriul daco-roman. Lucrul nu-i nou și nici abuziv, ba chiar, contrariu părerii oponentilor, de un firesc desăvârșit. Feziciora doarme în iconografia Europei de sus în paturi gotice inconjurată de sclavi și sfinți îmbrăcați medieval, iar în pictura italiană nu numai investmântarea este locală și istorică, dar toată legenda sacră se desfășoară în geografie italică” (p. 65). Câteva sute de pagini în urmă, toată această tendință reliefată în „gândirism” este supusă unei serii de zeflemele și ironii, alcătuind argumentul unic al autorului contra ortodoxismului.

În sfârșit, nu mai este pentru nimeni un secret căldura cu care d-l Călinescu a îmbrățișat scrisul ovresc de limbă românească; istoria literară de față îl întărește în această ipostază și toți scriitorii evrei, până și cei mai neînsemnați, se bucură de o largă discuție chiar atunci când criticul recunoaște a fi vorba de o scriere „cu totul neliterară” (vezi Em. Dorian, pag. 767).

Aceasta, foarte rar; deobicei calitățile scriitorilor evrei sunt puternic reliefate. Totuși într'un fel de eseu-incheiere, d-l Călinescu își afirmă un nou punct de vedere:

„Istoria literaturii române nu poate să fie decât o demonstrație a puterii de creație române, cu notele ei specifice, arătarea contribuției naționale la literatura universală” (pag. 886), pentru a continua „ca critici admitem valabilitatea absolută a dramei lui Ronetti Roman. Dacă am presupune totuși că cinci din zece scriitorii sunt niște Ronetti Roman, cu aceeași problemă specifică lumii evree, care este traducibilă ușor în orice limbă, atunci literatura română n'ar fi de fapt decât o ramură a celei ebraice într'un idiş nou. Putem să admirăm ca indivizi și critici aceste produse, nu avem cădere să ne mândrim cu ele” (pag. 886).

Mărturisim că în locul domnului Călinescu nu am fi avut tăria să isbim în propria-ne operă cu un stare cinism! Dar faptul că acest punct de vedere nu este amintit și în prefață, ne face să credem că el face parte din concluziile la care d-l Călinescu a ajuns ulterior tipăririi volumului și determinat de împrejurări cu totul neliterare. Compătimirea noastră întreagă, în acest caz, pentru ceea ce soarta a rezervat ca încheiere unei munci pe care nu ezitam s'o prețuim totuși cu superlativul la care are dreptul.

De altfel cu punctul de vedere pe care și l-a însușit la terminarea operei sale, nu ne îndoiim că domnul George Călinescu va reuși să dea într'un viitor nu prea depărtat prima noastră istorie literară pe deplin realizată.

Până atunci este sigur că și „papinismul” afișat, cum alădătoarea poezii lavaliera, se va atenua și în locul unei interesante explozii a unei personalități, cu toate păcatele ei, vom avea impresionanta realizare a unui critic, cu toate meritele respective.

COSTIN I. MURGESCU

Sculptorul V. Fulcea

Nu știu cum, de câte ori stau de vorbă cu acest transilvănean de stâncă din lanca Tără a Făgărașului sau mă gândesc la viziunea lui plastică despre lume și viață,

intrupată în piatră, în bronz sau în lut ars, fără să vreau, îmi răsare în minte a ceea, în carne și oase, frământată până în străfundurile ființei sale de dubul creației, figura

sculptorului Galea din drama *Meșterul Manole* a lui Octavian Goga. Vă amintiți povestea sbuciumată, cu involburări de baladă eroică și cu accente de cea mai pură neliniște metafizică, a sculptorului Galea. El își face intrarea pe scena dramei prin povestirea plină de tălc — o zguduitoare amintire din copilărie — a pătaniei popii din Mestecăniș, care a pătimit din prea mare și arzătoare dragoste. Dogorile aceleiași iubiri tulburătoare ardeau ființa sculptorului Galea, o infricoșătoare intrupare a geniului pământului românesc. Rupt din coapsa gleei strămoșești, sculptorul Galea se sbătea, ca toți oamenii cu fruntea fulgerată de geniu, între chemările impetuoase ale pământului și lumina transfiguratoare a creației. Fână la urmă, așa ne spune rostul dramei, a invins puterea de creație, setea de lumină și de Dumnezeu. Sculptorul Galea, pentru care nu exista nimic mai sublim sub soare ca jertfa creatoare de mânăstire — minune a Meșterului Manole — de unde și numele dramei — s'a lepădat de bunurile pământului pentru a se împărtași de binefăcătoarea nefericire a creației artistice. Marea lui dragoste pentru Ana, părjolul trupului și al sufletului său, a fost turnată, la nu știu ce tainice indemnuri de peste fire, în cuprinsurile de bronz ale unei statui. Sculptorul Galea și-a îngropat trupul în bronze pentru ca să-și nalțe crinii sufletului în lumina creației.

E greu să spun ce anume legătură s'a țesut, în sufletul meu, între un personaj de dramă și un sculptor în carne și oase. Nu e asta oare o dovadă a paradoxalei afirmații că arta este uneori mai tare decât natura sau că natura imită arta? Ca să fiu sincer, nu știu ce resort tainic este la mijloc, știu însă un lucru — pe temeiul unui puternic sentiment de certitudine interioară — că sculptorul V. Fulicea este din neamul, de profundă și meticuloasă conștiință artistică, al sculptorului Galea. Adevărat, Galea e creat pe măsura *Meșterului Manole*, dar nimic nu-i lipsește din farmecul omenesc a celui chemat să poarte o fărmă de eternitate pe umeri. Prin asta, se ridică pe planul consacrat al modelelor. Aicea însă drumurile ni se despart din simplul motiv că V. Fulicea n'are model. Și nici nu putea să aibă. A crescut prea aproape de sufletul pământului natal și ochiul lui e prea obișnuit cu înălțimile Negoiului, ca să caute în altă parte uneltele de lucru. Ai impresia că V. Fulicea sculptează așa cum ară țaranul, cum

inflorește câmpul, cum cântă privighitoarea. Lucrul mâinilor se întâmplă parcă din voia Domnului și din preaplina inimii. Vrem să spunem prin aceasta că sculptorul V. Fulicea e firesc și autentic. Sensul plastic al vieții el îl poartă în sânge, după cum poartă în mâini harul creerii vieții din lut. El vede formele plastice ale vieții, după cum văd copiii lucrurile, oamenii, animalele, mirându-se de prospețimea lor abia descoperită. Este urmărit până la persecuție de aceste forme. Parcă-l văd cum imi povestea nu de mult, cu ochii aprinși de lumini din altă lume, cu fruntea îngândurată și cu imaginația dusă departe, în urma armatelor noastre glorioase de pe stepele Rusiei, despre proiectul, conceput pe dimensiuni uriașe, al unui monument al eroilor din acest războiu sfânt. Sub vraja povestirii sale, mi se părea că sala în care ne găseam se dilata mereu, devenea cât Transilvania întreagă, apoi cât Dacia Fericită, și vedeam undeva pe vasta Câmpie a Libertății românești — în proporții monumentale — monumentul eroilor din războiul sfânt.

De altminteri, V. Fulicea are o aderență organică la monumentalitatea sculpturală. Așa se explică atașamentul lui entuziast pentru opera lui Mestrovici sau R. Ladea. În concepția lui despre arta pe care o cinstește, sculptura este înainte de orice monumentalitate. Dar aceasta nu este o formulă de imprumut, ci o dată structurală a sculptorului. Pentru această teză pledează însăși ființa trupestă a artistului. Cu alte cuvinte, Fulicea nu vrea să fie monumental pentru că nu poate fi altfel, ci este așa pentru că simțul monumentalității este chiar noima ontologică a ființei sale.

Creдем însă că acest simț al monumentalității este frate bun cu ceea ce noi numim *masivitatea sufletului ardelenesc*, pe care V. Fulicea o poartă, cu vrednicie, în zestreă sângelui. Din acest punct de vedere, sculptura lui este reprezentativă pentru colțul de țară în care s'a născut. Putem afirma mai mult chiar: în plină desfășurare, talentul sculptural al lui V. Fulicea se rânduiește pe linia majoră a plasticei transilvane.

Când primim realizări ca „Horia”, „Iacob Mureșanu”, „Cantacuzino-Grănicerul”, „Profetul”, „Pavel Dan”, în care transparența formelor sculpturale stilizează elanurile materiei însuflețite de duhul interpretativ al artistului, adaptând spusa cronicarului, putem afirma, cu inima împăcată, că se nasc oameni și în Transilvania. **GRIGORE POPA**

Șerban Lungu: Educația națiunii

Vol. I. *Fundamentele*. Ed. Institutul de pedagogie și de educația națiunii al Universității Cluj-Sibiu, 1940, pag. XVI+142, Lei 70.

Plecând dela afirmația că „o adevărată educație... este totdeauna o funcție a vieții interioare a poporului în însăși dezvoltarea sa” (p. 3), autorul constată că ea urmărește procesele interioare în drumul pe care poporul îl parcurge spre a deveni națiune. Realitatea vieții premerge rațiunea, bază a științei pozitive, care realitate ne prezintă poporul ca un întreg cu păături sociale, profesionale diferite, cu maturi și tineret etc.

În trecut, în străinătate ca și la noi, s'au desemnat multe încercări teoretice de educația poporului. Toate au fost expresia unei culturi care a dominat mai bine de patru veacuri și care de 20 de ani trece prin o criză, menită să-i transforme conținutul și rosturile. Ea tinde a se transforma din autonomă în „etnonomă”, punând pe primul plan al obiectivărilor ei grupul, în care individul îndeplinește funcțiunea de generator de viață.

Vechea concepție raționalistă, bază științificismului, a creiat o prăpastie între subiect (rațiunea pură) și obiect (lumea externă materială). Orientările din ultimii 20 de ani consideră că „omul, ca sens, conținut și valoare axiologică, este o ființă comunitară prin însăși firea sa; el trăiește ca totalitate de vieță în care corpul, sufletul și spiritul formează o unitate, ale cărei rădăcini sunt adânc îngemănate în ființa poporului, prin care participă la totalitatea universală a vieții” (p. 35). Această concepție totalitară se găsește aplicată și în știința zilelor noastre.

Educația și-a pierdut și ea înțelesul raționalist unilateral. „Alături și împreună cu religia, morala, știința, arta, dreptul, limba, obiceiurile, economia ș. c. educația este o funcțiune integrantă și originară a vieții poporului, ca popor sau națiune, care este unicul și adevăratul organism supra-individual și care cuprinde în sine întreg sensul și valoarea educației. Cu alte cuvinte, înrăurirea pe care o exercită educatorul — părinte, dascăl, măiestru, etc. — asupra celui de educat — copil, elev, ucenic, etc. — nu este o func-

țiune parțială, individuală, în complexul înrăuririlor care activează în viața poporului ca organism supraindividual și care, în totalitatea lor, formează educația" (p. 54). De aceea ea nu are un caracter universalist și nu se poate face decât corespunzător structurii organice a poporului, hărăzită de destin. Influența intenționată are o eficiență educativă foarte relativă și ea nu poate da roade decât prin comunitatea de viață a poporului căreia aparține.

Cum se prezintă comunitatea socială de astăzi, în special cea românească? La noi țărănimia formează prima unitate organică de viață iar burghezimea a doua; aceasta din urmă reprezintă viața organizată rațional, deci un strat de suprafață. De aceea o socotim pe prima de bază, ea având doi piloni puternici: glia (pământul) și sângele (rasa). „Spre deosebire de meșteșugar, muncitor, antreprenor sau funcționar, care toți trăesc într-o lume a formelor, cu produse omenestii și în anumite raporturi cu alți oameni, în care natura nu intervine decât ca material brut sau diformat, ca un cadru gol al existenței, numai țăranul rămâne legat de pământul pe care a crescut și trăiește în comunitate cu o viață „străină”. Numai țăranimea este aceea care menține legătura cu natura, pe care ceilalți au rupt-o prin raționalizare exagerată. Prin însăși natura ei, ea reprezintă pătura fundamentală a poporului, capabilă de a trăi prin sine însăși și indispensabilă celorlalte categorii sociale...” (p. 88—89).

O altă trăsătură fundamentală a comunității țărănești este familia. Moșia și familia sunt caracteristicile de temelie ale țăranimii noastre. De aceea nici educația națiunii nu poate pleca dela o altă realitate. E adevărat că nici burghezia nu poate fi omisă. „Sinteza românească (însă) nu este posibilă decât evitându-se, pe de o parte, pericolul instrăinării, prin cea anumită burghezie „modernă”, care are prea puține legături cu glia și tradiția noastră etnică, pe de altă parte, evitându-se exagerările aceluia țăranism romantic, care prin natura lui tinde în așa măsură la o permanentizare a conservatismului nostru țăranesc, încât îl expune definitiv unei încremeniri vegetative, tot atât de periculoasă ca și instrăinarea” (p. 107).

În lumina acestor date putem constata în mod clar că atât punctul dela care plecăm cât și acela spre a cărui realizare tindem este „întreaga națiune română, cu structura ei

specifică, biologică și sufletească, cu nevoile și misiunea ei” (p. 109). Educatorul nu este chemat să „facă educație ci să o „transmită”, întrucât el însuși este produs al unor înrăuriri complexe ce depășesc individualitatea lui. Așa că putem spune: „Poporul este adevăratul educator al propriilor lui membri și ca atare educația acestora este în primul rând condiționată de comunitatea poporului” (p. 110).

Lucrarea d-lui Șerban Lungu, început al unui studiu de mari proporții, formează introducerea. Deși directivele generale ale felului de a vedea problema se pot desprinde și de aci, totuși o atitudine critică e greu de luat numai pe baza acestei introduceri. De aceea ne oprim deocamdată doar la două constatări, care ne par evidente.

Punctul de vedere din și prin care autorul vede problema educației se încadrează în spiritul general al concepțiilor pedagogice totalitare. Pedagogi ca P. Hördt, E. Kriek, P. Petersen etc., nu numai că sunt citați adeseori, dar și felul lor de a vedea problema este adoptat aproape în întregime la fiecare pas. Că în ce măsură acest punct de vedere este aplicabil la realitățile noastre se va vedea în volumele viitoare.

„Știința, arta, morala, dreptul, economia, educația, ș. a. m. d., toate sunt și nu pot fi altfel decât înrădăcinate în specificitatea sufletului poporului din care face parte. Ceea ce cade în afară de această realitate primară care ne definește, este hibrid, este artificiu menit dispariției. În schimb, tot ceea ce contribuie, direct sau indirect, la conservarea, creșterea și puterea de vitalitate a unui popor în totalitatea sa corporal-sufletească și spirituală specifică, este menit să justifice și să pretindă un loc în ierarhia valorilor” (p. 27). Fără a nega necesitatea înrădăcinării — așa zice adaptării — valorilor în realitatea poporului, am impresia că felul acesta de a privi natura valorilor știrbește mult din caracterul lor general uman, fărâmițându-le în tot atâtea valori câte popoare. Și atunci se pune problema: care sunt valorile generale valabile în care să se încadreze năzuințele tuturor popoarelor? Căci dacă, de ex., spiritul de dominare poate fi considerat ca valoare morală pentru un popor, el nu se poate aplica tuturor popoarelor în același timp.

Bogat documentată, lucrarea dă dovadă de o conștiințiozitate și hărnicie deosebită, pentru care autorul merită toată considerația.

L. Bologa

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

Al. C. Calotescu-Neicu: Alte vremuri, altă lume

Domnul Al. C. Calotescu-Neicu nu este numai un epigramist de spirit, Domnia Sa este și un povestitor de talent. Povestirile sale ne revărsă în suflet acea melancolie proprie adevăraților povestiri, melancolie mărturisind mai temeinic decât hrisovul și documentul istoric, veracitatea evocării unor timpuri, care în pofida nedreptăților sociale și politice erau impregnate de multă bunăvoință, de multă omenie și mai ales de acel romantism avântat, izvor de bucurii, de dureri și de speranțe pentru sufletele secolului trecut.

Domnul Calotescu-Neicu este un sămănătorist. Exact! Dar Domnia Sa nu este pestișorilor unor șabloane date. Totul în povestirea sa este trăit pe plan emoțional. „Alte vremuri, altă lume” ne apare ca o carte de mărturisire cinstită și de dragoste nezdruncinată a unui boier, din tată în fiu boier, până în cele mai întunecoase umbre ale istoriei noastre,

pentru acest pământ scump al Olteniei și pentru acest neam de oameni atât de dărz și totuși atât de bun, atât de practic și totuși atât de sentimental. În povestirile Domnului Calotescu-Neicu, urechea unui oltean dibuște murmurul răzvrătit al Olteului, jalea doinei de pe Jiu și dorul niciodată potolit de haiducie.

Victor Papilian

Aus grünen Wäldern weht der Wind

„Din codrii verzi adie vântul” se intitulează inspirata antologie de poezie românească întocmită, cu mult gust și pasiune de trei scriitori germani din Ardeal: Arnold Roth, Hans Diplich și Herman Roth. Celui din urmă i se datorează, pe lângă răvna traducătorului, alegerea poeziilor și ireproșabila editare a cărții. Antologia cuprinde un număr de 57 poezii, populare și din literatura cultă. Toate sunt alese cu pricepere și traduse cu evlavie pentru ritmul, accentul, timbrul și tonalitatea originală. Scandând versul tra-

ducerii germane, îți sună în urechi cu aceeași familiaritate ca versul românesc. Autorii antologiei ne dovedesc, prin urmare, că a traduce poezie înseamnă a recreia poezie.

Frumosul titlu al antologiei „*Din codrii verzi adie vântul*” este primul vers din traducerea germană a poeziei „*La Noi*” de Octavian Goga.

Inchinată României tinere, această culegere de poezii românești s'a făcut după un plan bine chibzuit, alegându-se bucăți caracteristice atât din punct de vedere al frumosului pur, cât și din punct de vedere al funcțiunii lor reprezentative pentru peisajul nostru etnic și spiritual. Acest fapt dovedește, fără ocoluri, familiaritatea traducătorilor cu duhul pământului românesc. Judecând din această perspectivă, antologia „*Aus grünen Wäldern weht der Wind*” este surprinzător de izbită.

Prima parte, de altminteri cea mai cuprinzătoare, este consacrată poeziei populare. Ni se prezintă, în haie de sărbătoare, cântece de dor, de jale și de dragoste. Traducătorii izbutesc să dea doinelor românești termenii cei mai plini de duh poetic din limba germană, păstrându-le atmosfera, cadența și muzicalitatea interioară. Păstrarea unor cuvinte românești intraducibile împrumută o savoare deosebită traducerilor. Cuvântul bine ales, așezat la locul potrivit și adaptat ritmului original, dau acestor traduceri în limba germană transparența și spontaneitatea graiului nostru popular. Iată un exemplu:

„Lange habe ich gewacht
Gestern Abend in die Nacht
Mit dem Feuer, mit dem Licht —
Liebster, und du kamest nicht.
Blieb im Kämmerchen allein,
Feuer schlief im Herde ein,
Sehnsucht legte sich zur Ruh,
Liebe deckte ganz mich zu”.

Partea de lirică populară este întregită cu cele mai reprezentative balade: „*Toma Alimoș*”, „*Mănăstirea Argeșului*”, „*Miorița*”.

O plăcută surpriză a volumului este talmăcirea colindei „*O, ce veste minunată!*”

Un fapt semnificativ, a cărui importanță se cuvine apăsată, este talmăcirea celor patru cântece populare macedo-române. Această dovedește că autorii antologiei au viziunea integrală a spațiului românesc. Acest lucru a fost intuit cu justețea ce-l caracterizează totdeauna scrisul de D-I Nichifor Crainic, în ultimul număr al prestigioasei sale *Gândiri*. „Cu totul remarcabilă, ne spune Nichifor Crainic, e concepția care a prezidat alcătuirea cărții. Pe lângă lirica populară, din a cărei bogăție variată sunt alese bucăți cu foarte subțire gust artistic, se dau trei balade caracteristice: *Miorița*, *Meșterul Manole* și *Toma Alimoș*. Între lirice, figurează patru cântece macedo-române *Toma Alimoș* vorbește de „*Malul Nistrului*”. Apoi *George Coșbuc* e ardelean, *Șt O Iosif* de asemenea, iar d-n Octavian Goga s'au ales poezii ca *Plugarii*, *Dascălița*, *La noi*, *Fără țară*, — poezie ce actualizează, pentru cititorul german, sufletul provinciilor noastre, ce stau pe primul plan al vieții politice. Sub acest raport, antologia încheagă o admirabilă imagine a vastului spațiu românesc. Contribuția aceasta plină de semnificație o datorăm, fără îndoială, scriitorului sâb an Herman Roth”.

Pe linia aceeași semnificații politice se înscrie și admirabila traducere a „*Doinei*” lui Eminescu.

Pentru felul cum ne prezintă cititorilor de limbă germană, autorii antologiei merită toată lauda și recunoștința noastră. *Grigore Popa*

Impunătoarea figură a lui Titu Maiorescu ce își are un loc atât de bine stabilit în literatura română, domină parcă și astăzi cu autoritatea sa cultura noastră. Propovăduirea unui ideal estetic, trasarea unui drum deschizător de epocă, stăpânirea și directivarea tendințelor creatoare a unei generații întregi, sunt realizări menite a ridica producția noastră artistică la un nivel înalt.

Cine și-ar fi putut închipui că acest *arbiter elegantiarum* al formei estetice a fost și el odată student sărac, luptând cu greutatele materiale încă din fragedă copilărie; și că Blajul, citadela culturală a Ardealului, l-a ajutat și pe el, cum a ajutat atâția tineri români lipsiți de mijloace, doritori să-și continue studiile. Faptul că Titu Maiorescu își are obârșia în Ardeal și că a fost câțva timp bursier al Blajului, este pentru provincia noastră un titlu de mândrie.

Broșura d-lui Ștefan Manciu, care aruncă o lumină documentară asupra acestui episod din viața marelui critic, prezintă un interes deosebit. Câteva scrisori reproduse din corespondența lui Ion Maiorescu, care era în pribegie la Viena și Timoteiu Cipariu, prieten și rudă a sa, ne desvăluie greutatele materiale cu care trebuia să lupte pentru a-și întreține copiii la școală. Ion Maiorescu solicită o bursă Consistoriului din Blaj pentru fiul său Titu, care la *Academia Theresiană* iese în fiecare an cu nota *eminens primus*. Bursa este obținută și Titu Maiorescu își poate urma calea, fără să știe însă de unde îi vine o parte din ajutor, căci tatăl său nu i-a comunicat nimic. Abia mai târziu, când și-a atins demult apogeul gloriei, află printr-o scrisoare că a fost bursier al Blajului, Titu Maiorescu se grăbește să restituie suma pe care a primit-o de la Consistoriu, considerând-o drept împrumut.

„Acum însă când am aflat — fie și foarte târziu — despre stipendiarea mea din trecut, este dela sine înțeles că îmi voi îndeplini datoria de a restitui fondului Românian (din Blaj) toate sumele primite dela el, pentru ca astăzi să se poată folosi de ele și alții mai nevoiași decât mine”, scrie Titu Maiorescu în scrisoarea adresată Consistoriului arhiepiscopesc.

Cercetător și scrutaător neobosit al documentelor istorice din Ardeal, d-l Ștefan Manciu le-a desvăluit și de astă dată în broșura d-sale un episod interesant din viața „nu numai a unui mare bărbat de stat român, ci și a întemeietorului criticii noastre literare”, aducând un aport prețios în istoria literaturii. *Ionel Neamtzu*

Pomenirea lui Gh. Bogdan-Duică

S'au împlinit în toamna aceasta șapte ani dela moartea profesorului Gh. Bogdan-Duică, erudit istoric literar și cultural, cercetător de severă disciplină științifică și propagator al acestei discipline, inteligentă cuprinzătoare, receptivă pentru toate problemele culturii și încurajatoare prin însăși această receptivitate Istoria literaturii române a d-lui G. Călinescu este dovada cea mai recentă că opera vastă a acestui cărturar de elită nu este cunoscută și apreciată cum se cuvine, nici măcar de aceia cari sunt în măsură să o înțeleagă, iar rolul lui în evoluția vieții noastre culturale e desconsiderat. De aceea dovezile — oricât de mărunte — ce tind să înlăture această ignoranță și nedreptatea care rezultă dintr'ansa, le socotim bine venite.

Correspondentul din Alba-Iulia al ziarului „*Universul*”, un om de idei mai mult decât un reporter, evocă cu acest

prele) o trăsătură caracteristică a profesorului Bogdan-Duică: dragostea lui pentru tineretul universitar și comportarea lui educativă în raporturile cu acest tineret. Este exprimarea plastică și precisă a unui adevăr, care trebuie reținută. Iată acest text (în „Universul” din 22 Octombrie 1941):

„Cărturarul dela Cluj face parte dintre oamenii cari au iubit tineretul. L-a iubit cu un simțământ puternic, dar discret. Când a fost cazul să-l ajute, nu s'a dat înapoi dela niciun sacrificiu. Punga și sfatul n'au cunoscut rezerve în generoasa faptă. Iar când a fost cazul unei dojene, nu s'a sfiit s'o rostească răspicat, după mărimea isprăvii. Niciodată, însă, tineretul n'a fost adulat. Studentul era student venit la învățătură și nu putea să-și infierbante tămplele în agitații politice. Pentru fiecare partizan al tumultului de stradă, Bogdan-Duică avea o ripostă, repetată cu un accent de indignare: politica se face de înțelepții neamului, iar copiii au fost trimiși la învățătură, nu la scandaluri publice.

Era cărturarul cel mai fericit când întâlnea un student cu pasiunea cercetării științifice și nu odată l-am văzut alergând fără odihnă pentru a face rosturi de vieță unor astfel de tineri, deși pentru sine și familia sa n'ar fi făcut o intervenție, pentru nimic în lume. Căci profesorul păstra un cult viu și statornic pentru inteligență și o prietenie cu adevărat caldă aptitudinilor sufletești. Dascălul, care era în stare să polemizeze caustic cu un congres întreg, devenea familiar, desființând orice distanță, de câte ori avea în față sclipirile deșteplăciunii, căreia îi acorda egalitatea discuției și toată înflăcărea stilului academic.

În schimb, nu cunosc dascăl ardelean care să fi avut o repulsie mai organică față de mințile mărginite. Adeseori putea fi surprins cu o privire tristă, repetând celebra reflexie a lui Kant, că prostia nu se repară nici prin erudiție. Un sentiment profund al proporției îi stăpânea toate celelalte resorturi temperamentale și-l apropia în chipul cel mai perfect de obiectivitatea științifică. Cu o lăcomie sufletescă impresionantă, el credea cu tărie în misiunea cărturarului chemat să fixeze adevărul în lumina cea mai pură. Acolo unde întâlnea în domeniul istoric exagerarea faptelor și a personajilor, nu zăbovea nicio clipă a restabili esența lucrurilor, după cum atâtor nedreptăți din sbuciumul trecutului le-a făcut dreptate, înfățișându-le contribuția.

Cu drept cuvânt, deci, elitele de astăzi și de mâine, din generația tânără a Ardealului, pot să-și aducă aminte cu emoție de cărturarul Bogdan-Duică, cinstindu-i memoria pentru nețărmurita dragoste și respectul păstrat valorilor și prospețimilor de spirit, tineretii”.

Într'un alt cotidian, „Tribuna” din Brașov (din 22 Septembrie a. c.), d-l Const. Iencica reamintește un aspect mult mai puțin cunoscut din activitatea prodigioasă a lui Bogdan-Duică: preocuparea lui de învățământul primar și de formarea învățătorilor:

„Cu toate că a profesat la o școală secundară, Gh. Bogdan-Duică s'a ocupat temeinic și de îmbunătățirea învățământului primar. Pentru marele Spiru Haret, profesorul Gh. Bogdan-Duică era un sfătuitor priceput și nelipsit.

Lui se datorește organizarea serioasă a cursurilor pentru pregătirea învățătoarelor dela școlile de copii mici; organizarea examenului de înaintare a învățătorilor; recomandarea primilor învățători trimiși la studii în străinătate.

În urma studiului său: Părerii despre Abecedar (1907) și a concursului pentru cele mai bune abecedare, la care a fost prim factor, s'a pornit curentul pentru îmbunătățirea manualelor didactice.

Tot profesorului Gh. Bogdan-Duică i se datorește familiarizarea învățătorilor cu ideile școlii active și problemele educației morale.

Din cursurile ținute de el veri de-a rândul, la Valenii de Munte, învățătorii vechiului Regat s'au familiarizat cu problemele pedagogiei moderne.

Dacă pentru învățământul secundar a fost un neprețuit colaborator, pentru învățământul primar a fost un inovator și un deschizător de drumuri noi, peste cărările învechite ale herbartismului.

Pentru învățători, prof. Gh. Bogdan-Duică a însemnat și mai mult. El a fost un sprijinitor al organizării solidarității învățătoarești, în afară de cadrele politice de partid și animatorul curentului dela „Vremea Nouă”, ai cărei membri conducători au găsit în acest mare dascăl, burduf de carte și experiență a vieții, un cald sfătuitor și susținător pe noua cale, larg deschisă și prin înțeleapta sa contribuție.

Sprijinul său moral și intelectual, Gh. Bogdan-Duică l-a dat grupului de învățători dela „Vremea Nouă” și dintr'o adâncă pătrundere sociologică și dintr'o profundă iubire a păurii țărănești, al cărui trecut îl cunoștea și ale cărei aspirații voia să le ajute”.

Nimic nu dovedește mai bine decât această preocupare, îndepărtată de adevărata lui profesiune, că Bogdan-Duică a lăsat urme pozitive în toate domeniile de activitate cu cari a venit în contact, fie și întâmplător, fiind în mod permanent un animator și un factor de propagare.

Noua stagiune a Teatrului Național din Cluj, la Timișoara

Întâmplarea a făcut să asistăm la deschiderea stagiunii Teatrului Național din Cluj la Timișoara. A doua stagiune în refugiu, care dovedește, ca la toate instituțiile Ardealului nostru de Nord ce împărtășesc această soartă, o continuare fără șovăire a unei activități începute, odinioară, sub fericite auspicii; o conversiune a smărăciunii inerente în act de creație menit să înfrunte vremea, prin ecoul său.

Stagiunea s'a deschis cu falnica dramă a lui Alexandru Davila: „Vlaicu Vodă”, care nu este numai o culme a literaturii noastre dramatice, ci și o lucrare în structura căreia se răsfrânge ceva din destinul de acum al neamului nostru. Publicul spectator a simțit aceasta și n'a ezitat să-și manifeste simțirea și atitudinea prin repetate aplauze. Interesul dovedit de acest public pentru spectacol este în același timp și un binemeritat omagiu pentru instituția de artă și devotații ei slujitori.

Teatrul Național al Ardealului și al Banatului — a fost și în trecut așa și acum este cu atât mai mult — a primit în pragul noii stagiuni conducere nouă. D-l N. Kiriteșcu, actualul director, este un autor dramatic cu reputație, care cunoaște mecanismul instituției ce a fost chemat să conducă; deci un „om de teatru” în bunul înțeles al cuvântului. Noi credem că D-sa va năzui să sporească prestigiul Teatrului și, ajutat de experiența pe care o are, va izbuti fără 'ndoială.

Din programul de activitate anunțat, reținem intenția de a asigura literaturii dramatice autohtone partea cea mai mare din repertoriu. Menirea unui Teatru Național este să stimuleze această literatură, chiar cu sacrificii, deci și atunci când există certitudinea că acest efort de promovare nu va fi răscumpărat de beneficii materiale. La Cluj, în ultimii ani de activitate, Teatrul Național s'a îndreptat în această di-

recție, iar azi condițiile sunt și mai favorabile pentru perseverarea pe drumul apucat.

Să mai relevăm și inovația unui program-revistă, cu apariție lunară, prin care legătura dintre teatru și publicul său se va adânci, spre folosul reciproc. Întâiul număr aduce, după frumoasele cuvinte introductive ale d-lui director N. Kirilșescu, care tâlmăcesc sensul vremurilor de acum și menirea teatrului în funcție de aceste vremuri, un articol de cald și sugestiv evocări al d-lui Victor Papilian, ultimul din seria de până acum a directorilor dela Cluj. Apoi prezentări de autori înscriși în repertoriu și amintiri, scrise de directorii de scenă și actorii mai în vârstă.

Să creștăm pe acest răboj și bucuria anticipată pentru mica stagiune dela Sibiu pe care o pregătește Teatrul dela Timișoara, pe o dată care încă n'a fost fixată. Am așteptat și în anul trecut această „stagiune”, aici, în orașul devenit prin vicisitudinile vremilor din nou metropolă a Ardealului, dar de astă dată suntem convinși că așteptarea noastră nu va mai fi înșelată.

Olimpiu Boitoș

Octavian Lupaș: Voevozi și cneji români în județul Arad

Astăzi, mai mult ca oricând, se simte nevoia să apară lucrări care să ne pună în lumină — și în același timp să lumineze și pe alții — cu vechimea și trăinicia noastră în cuprinsul Ardealului. Deși se știe că întregul pământ al Transilvaniei a făcut parte odinioară din Imperiul Roman, ca teritoriu dacic, cucerit de Traian și apoi colonizat, iar din amestecul coloniștilor cu populația băștinașă s'a născut poporul român, cu mult înaintea năvălirilor asiatice, totuși s'au formulat uneori îndoieli în această privință și am trecut prin dezastrul din vara anului trecut.

Lucrarea d-lui Octavian Lupaș: *Voevozi și cneji români în județul Arad*, este deci binevenită. Ea aduce o serie de documente prin care ne relevă existența unor forme de conducere românească în județul Arad, cu mult înaintea celor maghiare. Și aceste forme n'au fost altele decât voevodatele și cnezatele, conduse de voievozi și cneji, ce au dăinuit înaintea „fișpanilor” și „birărilor”, după cum recunoșc chiar și unii istoriografi unguri. Voevozii și cneji aveau un rol determinant în viața poporului român. D-l Oct. Lupaș aduce o limpezire în ceea ce privește afirmațiile lipsite nu numai de logică dar și de bun simț ale unor autori unguri, cum ar fi de pildă Al. Márki. Acesta, într-o lucrare a sa, susține că: „Valahii arădani abia au istorie. Ca păstori, au colindat în sus și în jos cu oile, sau la început ca iobași ai cetăților și mai târziu ca simpli iobași, au cultivat pământul domnilor lor”, iar în altă parte a cărții, același autor se contrazice afirmând că: „Au avut Românii din Arad voievozi și nu fișpani, cneji și nu birări”; deci se recunoaște în cele din urmă existența unei conduceri românești.

Ca un bun cunoscător al trecutului românesc din regiunea Aradului, autorul ne înfățișează mai multe nume de voievozi și cneji români care au stăpânit locurile și cetățile arădane în vremuri îndepărtate. Iar aceste nume de voievozi și cneji, precum și admirastrația românească, ce dăinuie încă dela începutul secolului al XIII-lea, d-l Lupaș le redă după documentele maghiare ale unor autori care au scăpat din vedere — cu siguranță — că ar putea să fie în detrimentul Ungurilor. Vedem că voievozii iau parte și la luptele împotriva Tătarilor; de asemenea ei apar sub stăpânirea turcească, iar Mihai Viteazul, când intră în Ardeal,

numește peste cetățile arădane căpitani români. Astfel că Românii din Arad, după cum ne arată d-l Oct. Lupaș, au constituit județ în județ prin organizațiile lor, care au avut o formă politică, judecătorească, administrativă și militară autonomă.

Dimitrie Danciu

Revista revistelor

Gândirea, an. XX, Nr. 7, Septembrie 1941. — Între revistele noastre de literatură din ultimii douăzeci de ani foarte puține sunt acelea la care se poate observa la fiecare număr perspectiva de sub unghiul căreia este interpretat sufletul și fenomenul cultural românesc. Între acestea *Gândirea* ocupă incontestabil un loc de frunte.

Numărul de pe luna Septembrie este susținut, în ceea ce privește proza beletristică, de o năvălă a d-lui Victor Papilian: „Lacrime”, în care regăsim aceeași fină analiză psihologică pe care am întâlnit-o în toată activitatea epică a d-sale. Este cu atât mai grea această analiză în „Lacrime” cu cât totul se desfășoară aici pe linia care separă aproape imperceptibil delirul de conștientă, într-o năvălă de structură fantastică, gen cultivat de d. Papilian cu o deosebită măiestrie.

Poezia este prezentă prin d-nii V. Voiculescu (două grele și actuale poeme: Ceasul de piatră și Transnistria), Ion Pillat („Transhumanță”), Radu Demetrescu, Ștefan Băciu, Horia Constantinescu și Gherghinescu Vania, din a cărui „Timiditate” reproducem — spațiul nu permite mai mult — întâia strofă:

„Aș fi vrut să vă văd cu mine 'n singurătate — pe culmi,

„Dar când buzele încercău să-și spună

„Mi se făcea obrazul ca lumina de lună

„Și'n sânge-mi vuia o pădure de ulmi”.

Cronici, ca de obicei, bogate și bine susținute, semnează d-nii Al. Leontescu, despre „Decăderea Dogmelor”; d-l Ilariu Dobridor și Mariana Ionescu, despre „Dragoste și cunoaștere la Maxim Mărturisitorul”, iar d-l Octav Șuluțiu *Cronica literară*.

Gazeta Ilustrată, (an. X, Nr. 1—2, 1941). — „Gazeta Ilustrată”, revista care timp de nouă ani arăta prin slovă și imagini realizările românești din Transilvania, pentru a corecta propaganda maghiară pătimășă, care ne prezenta ca pe niște inculți, sterili sub raport cultural și deci nedemni de a conduce o țară cu structură europeană, a fost adusă de către d-l Petre Boteș, tenacele ei director, la Sibiu, unde își continuă apariția.

Din cuprinsul ultimului număr amintim mai ales rândurile de început ale părintelui Ion Agărbiceanu și un larg studiu datorit poetului George Popa despre unul din cei mai talentați poeți ardeleni, Ion Moldoveanu, mort mult prea de vreme de o boală care încet dar cu o tragică certitudine a finalului îi măcina plămânul. După moartea lui, s'au mai însemnat în diferite reviste cuvinte despre Ion Moldoveanu, fie cu unul morții sau unui an dela moartea lui, fie cu cel al recenzării unicului său volum „Sbor peste ape”. Nicăieri însă n'am întâlnit un articol care să cuprindă în întregime figura și destinul poetului culesse din viață și poeme, cu atât limpede intuiție, ca în acest studiu. Poate se datorește aceasta faptului că autorul studiului, d-l George Popa, este un poet de aleasă sensibilitate și în același timp unul din cei mai apropiați prieteni ai lui Ion Moldoveanu. În restul numărului, un studiu despre Românii din Grecia, datorit d-lui Petre Petrică și cronici, note, etc. semnate de George Popa și Dimitrie Danciu.

I. V. Spiridon

Bibliografie

- Andrei Radu, *Din țara lui Dragoș...* Schițe. București, Tip. „Eminescu”, 1941.
- Ștefan Popescu, *Excursie în munți*. Poeme. Editura revistei „Cadran”, București, 1941.
- Aus grünen Wäldern weht der Wind. Rumänische Gedichte. Herausgegeben von Herman Roth. Wiener Verlagsgesellschaft, 1941.
- Petre Hossu. *Lumina se destramă*. Dramă într'un act. Editura „Țara”. Sibiu, 1941.
- Dorel Dragulescu, *Ursită...* Roman. Voicu Milian. Lumea. Timișoara. Tip. Cooperativa Națională, Timișoara.
- Transilvania. Sibiu. Anul 72, Nr. 7 (Septembrie 1941); Supliment la anul 72: Număr administrativ.
- Biserica și Școala. Arad. Anul 65, Nr. 39—43 (28 Sept.—26 Oct. 1941).
- Gândirea. București. Anul XX, Nr. 6, 7, 8 (Iunie, Septembrie, Octombrie 1941).
- Statul Românesc. București. Nr. 364—5.
- Timpul Transilvaniei. Arad. Anul V, Nr. 93 (5 Octombrie 1941).
- Vremea. București. Anul XIII, Nr. 621—624 (5—26 Octombrie 1941).
- Ardealul. București. Anul I, Nr. 34—36 (29 Sept.—19 Oct. 1941).
- Revista Fundațiilor Regale. București. Anul VIII, Nr. 8—9 (August—Septembrie 1941).
- Cele Trei Crișuri. București. Anul XXII, Nr. 9—10 (Sept.—Oct. 1941).
- Convorbiri Literare. București. Anul 74, Nr. 8—10 (August—Oct. 1941).
- Licurici. Giurgiu. Anul I, Nr. 6—9 (Iunie—Septembrie 1941).
- Carpații. Sibiu. Anul IX, Nr. 10 (15 Octombrie 1941).
- Indrumătorul Nostru. București. Anul I, Octombrie 1941.
- Școala Românească. Buletinul oficial al Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor. Septembrie 1941.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL I, Nr. 8.

NOEMVRIE 1941.

SUMARUL

George Păun: Gravură (versuri)	Pag. 257
D. Stăniloae: Funcția cuvântului	" 258
Dimitrie Danciu: Liniștea din munte (versuri)	" 263
Ion Apostol Popescu: Prin cea Transilvanie... (versuri)	" 263
Marcel Romanescu: Pustnicul dela Muzot (sfârșit)	" 264
Romeo Dăscălescu: Oaspe în Cetatea Amurgului. — Pentru când ne-om întoarce, Mureșe! — Rugăciune (versuri)	" 269
Paul Constant: Inspecție școlară	" 271
Ioan Râmbu: Sparge nana blide... (versuri)	" 276
Ecaterina Săndulescu: Problema suferinții	" 279

TEXTE ȘI SCRISORI

Olimpiu Boitoș: Șt. O. Iosif începe să traducă pentru teatru	" 283
---	-------

GÂND ȘI FAPTĂ

Mihai A. Botez: Universitatea și viața socială	" 285
---	-------

CRONICI

Costin I. Murgescu: Istoria literară a domnului G. Călinescu	" 288
Grigore Popa: Sculptorul V. Fulicea	" 291
L. Bologa: Șerban Lungu: Educația națiunii	" 292

INSEMĂRI ȘI RECENZII

Al. C. Calotescu-Neicu: Alte vremuri, altă lume (Victor Papilian); Herman Roth: Aus grünen Wäldern weht der Wind (Grigore Popa); Titu Maiorescu bursier al Blajului (Ionel Neamtzu); Pomenirea lui Gh. Bogdan-Duică. — Noua stagiune a Teatrului Național din Cluj, la Timișoara (Olimpiu Boitoș); Octavian Lupaș: Voevozi și cneji români în județul Arad (Dimitrie Danciu); Revista Revistelor (I. V. Spiridon).

SUPLIMENT ARTISTIC

Virgil Fulicea: Iacob Mureșanu. — Pavel Dan.